

אוניברסיטת תל-אביב
הפקולטה למדעי החברה
ע"ש גרשון גורדון
בית הספר לממשל ולמדיניות
ע"ש הרולד הרטוך

The Pears
Foundation

משבר דרפור, ישראל והעם היהודי

ערב עיון

בית התפוצות, יום ב', 25 ביוני 2007

תוכן עניינים

3.....הזמנה

מכתבי פתיחה

4 דבר היו"ר המנהל של קרן פירס (בריטניה)

5 דבר יו"ר הוועדה המייעצת הבינלאומית של ביה"ס ע"ש הרולד הרטון

6 רשימת משתתפים

דברי פתיחה

8 גב' חסיה ישראלי, מנכ"ל בית התפוצות

9 פרופ' יוסי שיין, ראש ביה"ס לממשל ולמדיניות, אוניברסיטת ת"א

מציגים

12 גב' רות מסינג'ר, נשיאת ה-American Jewish World Service

17 הרב ישראל לאו, הרב הראשי, תל-אביב-יפו

22 מר אסף אוני, כתב "הארץ" באירופה

25 עוה"ד ניל גרינגרס, נציג "היאס" באירופה ובמזרח התיכון

28 עוה"ד ענת בן דור, התוכנית לזכויות הפליטים, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת ת"א

31 גב' סימונה הלפרין, סגנית מנהל אגף ארגונים בינלאומיים (ארב"ל), משרד החוץ

33 גב' ז'קלין מורקאטהטה

36 תגובות מהקהל

43 תמונות מהאירוע

אוניברסיטת תל-אביב

הפקולטה למדעי החברה ע"ש גרשון טרדון
בית הספר לממשל ולמדיניות
ע"ש הרולד הרטוך

מזמין את הציבור הרחב
לאירוע בנושא:

משבר דרפור, ישראל והעם היהודי

17:00 דברי פתיחה:

גב' חסיה ישראלי, מנכ"ל בית התפוצות
פרופ' יוסי שיין, ראש בית הספר לממשל ולמדיניות,
אוניברסיטת ת"א

דוברים:

גב' רות מסינגר, נשיאת American Jewish World Service
הרב ישראל לאו, הרב הראשי, ת"א-יפו

מגיבים:

מר אסף אוני, עיתונאי "הארץ"
עו"ד ניל גרינגרס, מנכ"ל היאס-ישראל
עו"ד ענת בן דור, התכנית לזכויות הפליטים,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת ת"א
גב' סימונה הלפרין, אגף ארגונים בינלאומיים (ארב"ל),
משרד החוץ
גב' ג'קלין מורקסטה, זוכת פרס האו"ם לשלום וסובלנות
תגובות ושאלות מן הקהל

יום שני, 25 ליוני 2007

בית התפוצות, קמפוס אוניברסיטת ת"א
שער 2, רח' קלאוזנר, רמת-אביב

באירוע יוצע תרגום סימולטני
מעברית לאנגלית

* תזויה מחץ לקספוס

19:30

"בשולי הטבח בדרפור, במדבר הלוחט,
ארץ המתים נאבקת על חייה"
פתיחת תערוכת הצילומים של אוריאל סיני ממחנות
הפליטים בצ'אד
החזרונה נערכת בחסות הועד הלאומי-ישראלי אקד"מ

אנשים וסמלים

הת"ת

הפקולטה למשפטים
ע"ש בזמן

התאחדות היהודים
בארצות הברית

The Pears Foundation

דבר היו"ר המנהל של קרן פירס (בריטניה)

מאז שנת 2003, ה"ג'אנג'אויד", מיליציה הנתמכת על ידי הממשלה הסודנית, פתחה במערכה של טיהור אתני ורצח-עם נגד שבטים של שחורים אפריקאים באזור המערבי של סודן הנקרא דרפור.

עד עתה מתו ארבע מאות אלף גברים, נשים וילדים. עוד שני מיליון נמלטו מבתיהם, 200,000 מהם חיים במחנות פליטים בצ'אד והשאר נמקים במחנות לעקורים בארצם בדרפור.

עובדות אלה הן עתה נחלת הכלל והן ידועות לא רק למבצעי הפשע ולקורבנותיהם אלא לאנשים ולמדינות העולם.

אף על פי כן, עדיין לא נעשה די כדי לעצור את הפשעים האלה נגד האנושות.

לפיכך לא זו בלבד שאני ממליץ בכל לב על חוברת זו ככלי חינוכי להבנה טובה יותר של הסוגיות ושל מה שאפשר לעשות, אלא אני גם מקווה כי חוברת זו תשמש כדי לדרבן את הקורא לנקוט פעולה.

באופן אישי אנו עלולים לחוש כי אין ביכולתנו להשיג הרבה, אולם אני מאמין באמת כי יחדיו אנו יכולים לא רק לחולל שינוי אלא לחולל את השינוי בהא הידיעה.

טרבור פירס

יושב ראש מנהל קרן פירס, בריטניה

www.pearsfoundation.org.uk

The Pears Foundation

דבר יו"ר הוועדה המייעצת הבינלאומית של ביה"ס הרטוך

ידידים יקרים,

אכן זהו כבוד גדול להציג פרסום המוקדש לאסון ההומניטרי האופף את דרפור.

אני מרוצה מאוד מן היוזמה שגילה בית ספר הרטוך בנושא זה, בקריאתו לתגובה מאוחדת למשבר מצד ממשלת ישראל, ארגונים ישראליים לא-ממשלתיים וארגונים יהודיים בארצות הברית.

רדיפה היא נושא כה קרוב אל הלב היהודי וכה טבוע בחוויה היהודית, עד כי אחדות ציבורית והזדהות אוניברסלית עם כל מי שניצבים בפני טרגדיה כזו הן ציווי שאנו, כעם, איננו יכולים להתעלם ממנו. לפיכך, עשה בית ספר הרטוך את המעשה הנכון בזמן הנכון כאשר כינס צוות בעל שאר-רוח לדיון באוניברסיטת תל-אביב, ב- 25 ביוני, שבו התכנסו יחדיו יהודים דתיים וחילוניים, נציגי החברה האזרחית והממשלה מישראל ומארצות הברית.

ברצוני להביע את תודותי במיוחד לרות מסינג'ר, נשיאת ה- American Jewish World Service, על השתתפותה באירוע כחברה בצוות הדיון. פעולתו הבלתי נלאית והרגישה של AJWS, והכוח המניע של רות, הם מקור השראה לבית ספר הרטוך ולכולנו, ואני מצפה לקידום השותפות שלנו.

היינו גם ברי-מזל באופן מיוחד משהצטרפה אלינו אשה צעירה בלתי רגילה, גב' ז'קלין מורקאטה, ניצולת רצח העם ברואנדה ודוגלת בזכויות אדם המתגוררת עתה בארצות הברית. תודותי לז'קלין ולכל חברי צוות הדיון אשר תרמו לאירוע נמרץ ומשמש גורם מניע.

אני חש בכל מאודי כי האירוע אודות דרפור היה דורבן למודעות ולפעולה בסוגיה זו, וכי על ידי עבודה ביחד, יום יבוא וניתן משמעות לביטוי: "לעולם לא עוד".

לבסוף, ברצוני להודות מקרב לב לטרבור פירס, לצ'רלס קידן ולצוות של "קרן פירס בריטניה" (Pears Foundation UK), על תמיכתם המתמדת, החיונית והזוכה להערכה עמוקה, בפעילותו של בית הספר לממשל. בלעדיהם היו האירוע והפרסום בלתי אפשריים. תודה גם ליוסי שיין, לגארי סאסמן ולכל הסגל על העבודה הנפלאה שאתם עושים בבית ספר הרטוך.

סטנלי ברגמן

יו"ר הוועדה המייעצת הבינלאומית
בית הספר הרולד הרטוך לממשל ומדיניות

משתתפים (לפי סדר א"ב)

- ◆ **מר אסף אוני** עובד עבוד עיתון "הארץ" מזה שלוש שנים, בשנה האחרונה בתפקיד כתב העיתון באירופה. אוני בן ה-29 טייל בעולם לפני שהצטרף לעיתון ובין היתר גר בדנמרק. בשנה האחרונה הוא מפרסם כתבות ממקומות שונים בעולם, ובעיקר מאירופה. באפריל 2007 יצא לסקר את מחנות הפליטים בגבול סודן-צ'אד מה שהוליד סדרת כתבות בולטות בנושא. צלם "הארץ" אוריאל סיני הצטרף לביקור ואת תמונותיו ניתן לראות במסגרת האירוע היום עם פתיחת תערוכת הצילומים שלו "חולות לבנים".
- ◆ **עו"ד ענת בן דור** עומדת כיום בראש "התכנית לזכויות פליטים" בפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן באוניברסיטת תל-אביב. היא בעלת תואר שני מן האוניברסיטה העברית ומתמחה בנושאי הגירה.
- ◆ **עו"ד ניל גרינגרס** הוא נציגו באירופה ובמזה"ת של הארגון הבינלאומי-יהודי "היאס". "היאס" מבצע פעולות הומניטאריות סביב העולם עבור יהודים ולא-יהודים כאחד, לרבות פרויקט פסיכו-סוציאלי בצ'אד. פרויקט זה מסייע לפליטי דרפור בחמישה מחנות פליטים בצ'אד והינו יוזמה משולבת ומשותפת של חברי ישראיד (IsraAid), ביניהם הוועד היהודי האמריקני (AJC), בני ברית העולמי באמצעות המרכז העולמי בני ברית בירושלים וארגון FIRST.
- ◆ **גב' סימונה הלפרין** היא סגנית מנהל אגף "ארגונים בינלאומיים וזכויות אדם" במשרד החוץ. לפני כן שימשה יועצת במשלחת ישראל לאיחוד האירופי וראש דסק במש"ב - המרכז לשיתוף פעולה בינלאומי - במשרד החוץ. בין השנים 1993 ל-1999 שירתה כסגנית שגרירי ישראל בקוריאה וקזחסטאן. היא בעלת תואר שני במשפטים ומנהל ציבורי מהאוניברסיטה העברית.
- ◆ **גב' חסיה ישראלי** היא מנכ"ל בית התפוצות, מרכז עולמי לעמיות יהודית. בית התפוצות המספר את סיפור העם היהודי לאורך הדורות וברחבי העולם מהווה במה ליזמות, תוכניות ודיון בנושאי העם היהודי. חסיה כיהנה בתפקיד מנכ"ל מלי"ץ (מכונים לחינוך יהודי ציוני) בין השנים 1996 ל-2000 ואחר כך שימשה כסמנכ"ל ומנהלת היזמות והפיתוח הארגוני של המחלקה לחינוך יהודי ציוני בסוכנות היהודית (2000-2006). היא בעלת תואר שני במנהל עסקים מהאוניברסיטה העברית בירושלים.
- ◆ **הרב ישראל מאיר לאו** נולד בפולין לפני המלחמה ושרד את השואה. הוא נחשב צעיר הניצולים ממחנה הריכוז בוכנוואלד. לאחר עלייתו לארץ שימש במספר תפקידים רבניים ובשנת 1993 נבחר להיות הרב הראשי האשכנזי לישראל, תפקיד אותו מילא במשך עשור. הרב לאו הוא חבר מועצת "יד ושם", וזוכה פרס ישראל על מפעל חיים (תשס"ה). בשנת 2005 פרסם את ספרו האוטוביוגרפי "אל תשלח ידך אל הנער". הרב לאו משמש כיום רבה הראשי של העיר ת"א-יפו.

◆ **גב' ז'קלין מורקאטה** מוכרת בעולם כמנהיגה צעירה הדוברת בשם קורבנות וניצולים של רצח- עם. ז'קלין נולדה ברואנדה ב-1984. עוד לפני שחגגה יום הולדת עשירי איבדה את כל משפחתה הקרובה ברצח-העם שהתרחש במדינה ב-1994. בחמש השנים האחרונות ערכה ז'קלין מאות הרצאות נגד רצח-עם, בין השאר מול עצרת האו"ם, לעיתים בשיתוף ניצול השואה דיויד גווירצמן. בעקבות עבודתה הוענקו לז'קלין מספר פרסים יוקרתיים ביניהם פרס האו"ם לשלום וסובלנות עולמית ופרס ה"ליגה נגד השמצה" לעבודה הומניטארית. במאי 2007 סיימה בהצטיינות את לימודיה לתואר ראשון במדעי המדינה באוניברסיטת ניו יורק (NYU).

◆ **גב' רות מסינג'ר** היא נשיאת ה-"American Jewish World Service" ארגון לפיתוח בינלאומי המעניק תמיכה ל-300 פרויקטים לשינוי חברתי ברחבי העולם. לפני שהתמנתה למשרתה ב-AJWS ב-1998, עבדה גב' מסינג'ר בשירות הציבורי בעיר ניו יורק במשך 20 שנה. היא שירתה 12 שנה במועצת העיר ניו יורק ושמונה שנים כנשיאת רובע מנהטן. בפברואר 2006, לאות הוקרה על פעולתה הבלתי נלאית להפסיק את רצח העם בדברפור, בסודן, קיבלה רות מסינג'ר את פרס אלברט ד. צ'רנין היוקרתי מטעם ה-Jewish Council for Public Affairs (המועצה היהודית לענייני ציבור). בהוקרה על מפעל חייה, הוענק לה תואר דוקטור-כבוד מטעם מכון הדת של ה-Hebrew Union College, במאי 2005. היא קיבלה גם תואר דוקטור-כבוד מן ה-Hebrew College ביוני 2007. גב' מסינג'ר היא בוגרת מכללת רדקליף (Radcliffe College) בשנת 1962 וקיבלה תואר מאסטר בעבודה סוציאלית מאוניברסיטת אוקלהומה ב-1964. היא מרצה אורחת במכללת האנטר (Hunter College) ומלמדת מדיניות עירונית ופוליטיקה.

◆ **פרופסור יוסי שיין** מחזיק במינוי כפול באוניברסיטת תל אביב ובאוניברסיטת ג'ורג'טאון. באוניברסיטת תל אביב הוא פרופסור למדע המדינה וראש בית הספר הרטוך לממשל ולמדיניות. בג'ורג'טאון הוא פרופסור לממשל השוואתי ולמדיניות הפזורה והוא המנהל הראשון של המרכז לציוויליזציה יהודית. פרופסור שיין קיבל תואר Ph.D בהצטיינות מאוניברסיטת ייל ב-1988 ומ-1989 הוא מלמד מדע המדינה באוניברסיטת תל אביב, שם כיהן כראש המחלקה למדע המדינה מ-1996 עד 1999. פרופסור שיין מונה למרצה אורח באוניברסיטת ייל, באוניברסיטת ווסליאן, בבית ספר פלטר למשפטים ולדיפלומטיה ובמידלברי קולג'. הוא גם עמית בכיר אורח בסט. אנטוני קולג', באוקספורד. פרופסור שיין פרסם יותר מארבעים מאמרים בספרים ובכתבי-עת אקדמיים מובילים. ספרו האחרון יצא לאור לאחרונה (2007) ונקרא "Kinship and Diasporas in International Affairs".

דברי פתיחה

גב' חסיה ישראלי, מנכ"ל בית התפוצות:

פרופ' יוסי שיין, הרב ישראל לאו, רות מסינג'ר, ז'קלין מורקאטה, אסף אוני, ניל גרינגרס, ענת בן דור וסימונה הלפרין, אורחים וידידים יקרים. בית התפוצות בא לספר את סיפור העם היהודי ולחזק את תחושת השייכות. כשביה"ס הרטוך לממשל ולמדיניות פנה אלינו בבקשה לארח את תערוכת הצילומים של אוריאל סיני שמחנו לתרום את המקום. הצענו מיד גם לארח את האירוע, העוסק במשבר דרפור, ישראל והעם היהודי, כיוון שאנו רואים באירוח אירוע ותערוכה זו עשייה יהודית, Jewish Peoplehood, הלכה למעשה.

בשנה האחרונה הפך בית התפוצות למרכז עולמי לעמיות יהודית, ולקח על עצמו לטפח דיון כן ואמיתי עם הקהילות היהודיות ברחבי העולם, ולהוות מקום למפגש ויוזמות כדוגמת היוזמה הזו.

אחת הדרכים לבניית שפה משותפת של העם היהודי היא באמצעות הדיון בערכים בהם מחזיק היחיד, כחלק ממערכת ערכים בסיסית של אלפי שנים בה מחזיק העם היהודי. ישראלים ויהודים מן התפוצות פועלים ביחד ומוצאים את החיבור והשפה המשותפת סביב ערכים של "תיקון עולם", צדקה, ו"אהבת לרעך כמוך", ועוד ערכים המהווים את התשתית בהיותנו שייכים לעם. זוהי עשייה הנובעת מתחושת מחויבות.

ערכים אלה מושרשים ומוטמעים בהווה היהודית לאורך כל הדורות. בעבר הרחוק לא התאפשר לעם היהודי אלא לעזור לעצמו. כדוגמת סיפור ארבעת השבויים ופדיונם במאה העשירית, כדוגמת התארגנות של קהילות יהודיות במסגרות של רווחה ונתינה. אבל בעולם של היום, כשהעם היהודי מפוזר, מקיים קשרי גומלין פתוחים וענפים עם מסגרות קהילה וולונטריות, חי כשווה בין שווים, מתאפשרת ונדרשת גם נתינה בקרב הסביבה הלא-יהודית.

ברשותכם אסיים את הברכה לדיון הזה בציטטה של אחד העם, הוגה הצינונות הרוחנית וממבטאי גישת היהדות כתרבות, שדיבר peoplehood עוד בשלהי המאה ה-19, וראה במוסר היהודי מאבני הזהות היהודית:

"המוסר כשהוא לעצמו, אולי יותר משאר מקצועות הקולטורה, קניין לאומי הוא. ואם כך הדבר גם בכל שאר האומות הנאורות, קל וחומר עם ישראל, שמראשית היותו הוא עם לבדד ישכון, מובדל מכל העמים בדרך התפתחותו ומהלך חייו הנפלאים מימי קדם ועד עתה. בוודאי אי אפשר לו שלא יהיה לו מסר לאומי מיוחד המיוסד בתכונות רוחו, בחייו ההיסטוריים לשעבר ובמצבו וצרכיו בהווה."

ערב מעניין.

פרופ' יוסי שיין, ראש ביה"ס לממשל ולמדיניות, אוניברסיטת ת"א:

תודה רבה. "משבר דרפור, ישראל והעם היהודי": השאלה שנשאלת, מדוע כל משבר או כל קונפליקט בינלאומי מצריך את העם היהודי או את הסוגיה היהודית, היא שאלה מאוד רצינית, ובנושא של הפוליטיקה היהודית והמעורבות היהודית בעולם עסקו עוד בטרם כינונה של מדינת ישראל.

איזה פרדיגמה מאמץ לו העם היהודי? האם הוא עם "לבדד ישכון", כפי ששמענו? האם הוא עם "ככל העמים"? או האם הוא בבחינת "אור לגויים"? אלה הן שלוש פרדיגמות או תפיסות עולם המעצבות את תפיסת השליחות של העם היהודי כלפי עצמו וכלפי אחרים.

מדינת ישראל, רבותי, כמובן יצרה תפיסה מאוד ברורה לגבי מהי פוליטיקה יהודית. פוליטיקה יהודית מתרכזת בראש ובראשונה בקיום הריבונות היהודית בארץ ישראל, ולכן כל משאבי המדינה מופנים בראש ובראשונה. בעידן בו מדינת ישראל הופכת למרכז הגדול ביותר בעם היהודי, גם מהבחינה המספרית וגם מבחינת הנושאים שבהם היא עוסקת, כמובן שנושא הריבונות הישראלית, היהודית-ישראלית, הוא נושא קריטי לכל אדם בתפוצות באשר הוא. זאת ועוד, מדינת ישראל לוקחת על עצמה גם אחריות לגבי היהודים שאינם אזרחיה באשר הם בבחינת הגשמת הרעיון שכולנו "ערבים זה לזה". רעיון זה אולי לא תמיד בא לידי ביטוי בפעילות היומיומית של המדינה, אבל הוא חלק אינטגרלי ממשימתה ומבטא אפילו בחוקיה. אם תסתכלו על חוק פלר של 1994, תראו שקיימת תפיסה של מעורבות הדדית או ערבות הדדית, ומחויבות של מדינת ישראל עבור היהודים שבחו"ל.

הוויכוח לגבי מרכזיותה של מדינת ישראל בדיפלומטיה היהודית הוא כמובן ויכוח נוקב. אני רואה פה בקהל את חבר הכנסת לשעבר אברום בורג, שעורך גלים בדבריו האחרונים בנושא מחויבותו הבינלאומית מול מחויבותו כאזרח ישראלי ויהודי. הסוגיה הזאת לגבי מרכזיותה של ישראל בחשיבה, בהווה ובדמות של היהודי שאנחנו חפצים לראות, היא סוגיה מאוד חשובה. היא מהדהדת הן ברמה האידיאולוגית של מדינת ישראל, וכמובן ברמה הבינלאומית ובדרך שאומות העולם מתייחסות לישראל ולעם היהודי.

אין מקום בעולם שמדיניותה של ישראל אינה משפיעה על העם היהודי, ואין התנהלות יהודית שאינה קושרת את היהודים במקומותיהם למה שעושה מדינת ישראל. ולכן הסימביוזה הזאת בין העם היהודי למדינת ישראל, אני חושב, היא כמעט ברורה לחלוטין היום, בכל מקום ועניין. אם זה בנושא הציונות, ואם זה כמובן בנושא של קונפליקטים בינלאומיים, כאשר יהודים באשר הם, מעורבים, אם ברצונם ואם שלא ברצונם. וראינו זאת בשנים האחרונות בגל האנטישמיות באירופה ובמקומות אחרים, וכמובן בהתקפות טרור כאלה ואחרות, אם זה במרכז התרבות היהודית "אמי"ה" בארגנטינה או בכל מקום אחר. ולכן הסוגיה של דיפלומטיה יהודית היא סוגיה שמתעסקת בראש ובראשונה בעם היהודי. ובגלל מצוקותיו של העם היהודי, מצוקותיו או אתגריו, נקרא לזה כך, ובגלל הסוגיות שעומדות כל העת על הפרק במדינת ישראל בהקשרים של ביטחון העם היהודי בארצו ובמקומות בהם הוא גר מחוץ לארצו, לפעמים אנחנו שוכחים שהעם היהודי גם מעורב בסוגים אחרים של פעילות, שהיא בבחינת פעילות בינלאומית יהודית מעבר לגבולותיו; במובן זה פעילות המופנית לעבר עמים אחרים ונושאים אחרים.

הפעילות הזאת היא חלק אינטגרלי מההוויה של העם היהודי לדורותיו. אף שכמובן, עד שהשיג העם היהודי ריבונות היה לו קשה להיות פעיל בינלאומי בנושאים הקשורים לטובת עמים אחרים בעולם, אף שיהודים כבודדים תמיד היוו חלק חשוב ביצירת אידיאולוגיות בעלות אוריינטציה בינלאומית/אוניברסלית ואף הקימו מוסדות לשם כך. אפשר לומר שמשפטי דמשק במאה ה-19 פתחו איזה פתח לפעילות דיפלומטית בינלאומית יהודית, למען הקהילה שבמצוקה. אך עוד בשלהי המאה ה-19 העם היהודי החל לפעול בצורה מאורגנת ברמות של זכויות אדם ובנושאים שקשורים לטובת הכלל, בבחינת "תיקון עולם" רחב (מעבר לעם היהודי). כאשר יהודים קיבלו ביטחון מסוים הן במדינת ישראל וכמובן בתפוצות החופשיות, בעיקר הייתי אומר בצפון אמריקה, הדאגה לאנושות הלכה וגברה. אם תסתכלו על הארגונים שהתקיימו בצפון אמריקה, הארגונים האלה, הראשונים שקמו, אם זה "בני ברית", אם זה "American Jewish Committee", אם זה "American Jewish Congress", הם כולם היו ארגונים אוניברסליים בקונספציה של "תיקון עולם" בארה"ב, אמנם על מנת לסייע גם ליהודים עצמם.

ולכן השאלה במה מעורב העם היהודי, היא שאלה מאוד מרכזית היום, במיוחד כאשר מדינת ישראל – לכל הדעות מדינה עם אתגרים, אבל מדינה מבוססת ובעלת יכולות לעסוק גם בנושאי חוץ ובנושאי העולם כולו גם על פי הציווי הדתי ובעיקר בעקבות חוויית השואה – חייבת כל העת גם לעסוק בסוגיות של מצפון, מוסר ומעורבות בעולם. אין לה אלא לעסוק בנושאים האלה, כחלק מציווי מוסרי מאוד מובהק ולא רק בגלל השואה. לכן המשבר דרפור הוא נושא מאוד חשוב עבור העם היהודי, באשר אם העם היהודי לא יהיה זה שזועק בשער, כפי שגם היה בנושא של בוסניה, כפי שגם היה אפילו בנושא של רואנדה בצורות שונות, השאלה מי יעשה את העבודה.

חלוקת העבודה בתוך העם היהודי היא חלוקת עבודה מאוד לא ברורה. השאלה מי דובר בשם העם היהודי, באיזו סמכות ובאיזה נושא, היא סוגיה מאוד מעניינת. שאלת חלוקת העבודה בין המדינה הריבונית היהודית לבין הארגונים והקולות בתפוצות עצמן – בין אם במקומות שאין להן יכולת ביטוי, או במקומות כמו בצפון אמריקה, כאשר הן יכולות להתגייס כקהילות בעלות עוצמה כלכלית, פוליטית מוסרית – השאלה הזאת, מי דובר בשם העם היהודי, היא מרתקת ואנחנו בבית הספר לממשל ולמדיניות ע"ש הרטוך עוסקים בה כמו גם בשאלת העם היהודי ובדיפלומטיה יהודית בכלל. אנחנו מפתחים את כל הנושא של "תיקון עולם" כחלק מפרויקט של מעורבות יהודית וישראלית בפיתוח העולם החלש בו אנו משקיעים חשיבה על מנת לבדוק ולהבין איך ישראלים ויהודים צעירים יכולים באמת להיכנס לתוך פעילות בינלאומית שאיננה רק מקומית, לטובת מדינת ישראל. כמובן ששאלה זו קשורה למדינה עצמה אך איננה רק כזו. אנחנו מעוניינים מאוד בסוגיה של מעורבות בבחינת לא רק "עם לבדד ישכון", ולא רק "עם ככל העמים", אלא ובעיקר כ"אור לגויים". אנחנו רואים צעירים יהודים, ישראלים ולא ישראלים, מסתובבים בכל העולם, ואין לנו ספק שהם יכולים להיות מגויסים בסוגיות מאוד אקוטיות של מוסר, פתרון קונפליקטים ותרומה לנזקקים, דבר שמדינת ישראל ניסתה לעשות בצורות אחרות בשנות החמישים ותחילת שנות השישים.

משבר דרפור הוא קריטי עבורנו, קודם כל כבני אנוש, וכמובן לא רק במובן אקדמי. מדובר בטרגדיה עצומה ואנחנו סבורים שמדינת ישראל, אף שהיא טרודה כל יום באיומים ובאתגרים שמסביבנו, חייבת לפעול בצורה נמרצת בנושא זה. אנחנו גאים היום שמזדמן לנו, כבית ספר לממשל, לתרום ולו במעט

להעלאת הסוגיה לסדר היום הציבורי, בחברתם של טובים וגדולים שבאו מקרוב ומרחוק לחלוק עימנו את מחשבותיהם ולספר על מעשיהם.

הערב אנחנו מארחים את גב' רות מסינג'ר, הנשיאה של ה-American Jewish World Service, ואנחנו מודים לה על הביקור. אנחנו מאוד שמחים לארח את כבוד הרב ישראל לאו, לשעבר הרב הראשי לתל-אביב והרב הראשי לישראל, את מר אסף אוני מעיתון "הארץ", את עוה"ד ענת בן-דור מהפקולטה למשפטים באוניברסיטה, את הגב' סימונה הלפרין ממשד החוץ, את עוה"ד ניל גרינגרס מ"היאס", ואת הגב' ז'קלין מורקאטהטה. כולם יעסקו פה בדיון בנושא דרפור, העם היהודי, הפוליטיקה היהודית ומדינת ישראל.

עד היום נהרגו בדרפור שבמערב סודן כרבע מיליון בני אדם, לפי אומדנים אחרים מדובר אפילו בעד 400 אלף. כשני מיליון בני אדם נמלטו מבתיהם. הסכסוך פרץ לפני כארבע שנים, ב-2003, לאחר שארגון מורדים אפריקאי תקף מטרות ממשלתיות בטענה שהממשלה בחרטום מזניחה את התושבים השחורים ומפלה לטובה את הערבים. ברקע כמובן עומד מאבק בן מאות שנים על אדמות וזכויות מרעה בין יושבי הקבע המשתייכים לשלושה שבטים אפריקאיים, לבין עבדים ממוצא ערבי. ממשלת חרטום הודתה כי גייסה מיליציה להגנה עצמית כדי להגיב על התקפות המורדים, ואולם היא מכחישה כל קשר למיליציות הערביות שתוקפות את כפרי האפריקאים ומטהרות חלקים נרחבים מהאזור שתושביו שחורים.

אני לא רוצה להכביר במלים על הג'נוסייד שמתרחש לנגד עינינו, אתם יכולים לקרוא עליו בחוברות המצויות כאן היום. הוא מהחשובים ביותר מבחינת דחיפות הנושאים בבמה הבינלאומית. השאלה איך מגדירים ג'נוסייד היא קריטית, אבל אנחנו רואים בבירור את התהליך הזה של רצח- עם. השמדת עם או טבח "בלבד" היא לא שאלה מספרית וברור שרצח המוני מתחולל לנגד עינינו ושהקהילה הבינלאומית מגיבה לאט.

הדוברת הראשונה הערב תהיה גב' רות מסינג'ר, נשיאת ארגון הפיתוח הבינלאומי ה-American Jewish World Service שעוסק באופן ישיר גם במשבר בדרפור. גב' מסינג'ר שרתה בשרות הציבורי במסגרת עיריית ניו יורק במשך עשרים שנה, ובתקופה האחרונה ממקדת מאמצים בנושא דרפור. בעקבות פעילותה זכתה לפרסים רבים, בין היתר באות הוקרה מטעם ה-Jewish Council for Public Affairs, ובפרס היוקרתי Albert D. Chernin Award וכהוקרה למפעל חייה זכתה לתואר דוקטור של כבוד (Doctor to the Human Letters) מן ה-Hebrew Union College.

גב' רות מסינג'ר תהיה הראשונה בדוברים, בבקשה.

מציגים

גב' רות מסינגר, נשיאת ה-American Jewish World Service:

שלום וערב טוב. תודה רבה לך, יוסי, על דבריך רבי העוצמה. הרב לאו, לכבוד הוא לי להופיע אתך. אני מעוניינת לפגוש את כל משתתפי הדיון. לאמתו של דבר היה לי הכבוד לפגוש את ז'קלין, אשר תישא דברים אחר כך, רק לפני כמה שבועות, ונפלא לראותך כאן. אני שמחה לראות כאן את אברהם בורג, מכיוון ששנינו מקווים לפתח שירות תוכניות ל"תיקון עולם" בהן מעורבים ישראלים ויהודי התפוצות וכולנו נוכחים לדעת כי אכן יש צורך בכך.

בבואך לשאת דברים בארץ אחרת, עליך להתנצל על היותך דובר שפה אחת. ברצוני להודיע לכולכם, אף שאין בכך כדי לסייע, כי אני דוברת ספרדית שוטפת למדי, אולם הלילה אדבר לאט מאחר שאינני דוברת עברית. זאת ועוד, בבואך לארץ אחרת, טוב יהיה אם כמה מידידיך מאותה ארץ יבואו לשמוע אותך. לכן יש לי כמה ידידים בקהל השומעים. אין ביכולתי להציג את כולם אולם ביניהם חברה במועצת המנהלים של ה-American Jewish World Service, מריון בלומנטל, הסוציולוג והחוקר המפורסם סטיבן מ. כהן, וחשוב לי מכל, שותפתי לחדר במכללה, ד"ר שרון לויסון, שאתה אני מתראה פעם או פעמיים בשנה.

ברצוני לספר לכם מעט אודות ה-American Jewish World Service, ולאחר מכן לדבר על המשבר בדברפור שעליו הרצה פרופ' שיין באופן מבריק. אספר לכם על הנעשה בשטח שם ועל האופן שבו ה-American Jewish World Service מגיב על כך ורוצה שרבים אחרים יגיבו אף הם. אולם יש להשאיר בידי המשתתפים בדיון לומר בדיוק מה על ישראל או על הקהילה היהודית העולמית לעשות, אני עסוקה די והותר.

ובכן, מהו ה-American Jewish World Service? אנו קבוצת היהודים שנוצרה במיוחד כדי להתעניין בשאר העולם. עיקר פעולתנו היא לתמוך במאמצים עממיים לשינוי חברתי בעולם הלא-יהודי המתפתח. שלש מאות פרויקטים, בשלושים ושש מדינות. בכמה מקומות מדובר באיכרים הלומדים השקיה בטפטפות – ואתם יודעים מהיכן הן מגיעות. במקצת המקומות מדובר בנשים המתחילות בקרן למימון עסקים זעירים, או בקהילה הנאבקת למען טיפול רפואי טוב יותר, או בחינוך למניעת איידס. עבודתנו ברובה מלאה תקווה, בראותנו אנשים וקהילות השרויים בעוני משווע ונענים לצורכי ילדיהם, לצורכי כפריהם, והם מכניסים שינויים המשפרים את חייהם.

אנו גאים לומר כי אנו גם שולחים מתנדבים, רובם מקרב הקהילה היהודית האמריקאית אך גם כמה מתנדבים מישראל. מדוע לשלוח מתנדבים? כמובן מכיוון שכישוריהם דרושים. כמובן משום שהם לומדים תוך כדי עשייתם. אולם אנו שולחים מתנדבים ומענקים בשם הקהילה היהודית גם מאחר שאנו סבורים כי זו היא דרך לתת משמעות אמיתית לביטוי "תיקון עולם", ולהראות לאנשים בכל רחבי העולם יהודים באופן שבו לדעתי היינו רוצים להראות, דהיינו כעם המחויב לצדק חברתי.

אתם יכולים לשאול עוד שאלות רבות אודות הארגון אחר כך. אולם התבקשתי לספר מעט על האופן שבו נעשינו מעורבים בדרפור ותחושתנו במידה רבה מאד היא איך יכולנו שלא? הדבר המדהים בקשר להשמדת העם הזו הוא כי במשך שנה כמעט שום אדם בעולם לא ידע מה קרה. הבעיה החלה בשנת 2003, והמאמרים אף לא החלו להופיע, לפחות בעיתונות האמריקאית, במשך עשרה חודשים. אולם משהחלו להופיע, ב- 2004, אמרנו מיד: זהו רצח-עם! הוא נקרא רצח-עם על ידי הקונגרס של ארצות הברית ועל ידי הנשיא, אך הם אינם עושים הרבה ושום תנועה אזרחית לא החלה. אנשים נהרגים יום-יום על ידי ממשלתם, רק בגלל היותם מי שהם, ועלינו להגיב.

ברצוני להפסיק לרגע מכיוון שלא כל אחד יודע את כל הסיפור של דרפור ואני לא אספר לכם אותו מאחר שהסיפור יגזול את כל עשרים הדקות שהוקצו לי. יש בחוץ מסמך המתאר את העובדות ואתרי אינטרנט המספקים את ההיסטוריה. אתאר עוד בפניכם בקצרה את המתרחש בשטח. אולם מה שאמרנו בתחילה הוא: יש קורבנות, יש משפחות הנקרעות לגזרים, יש אנשים הנהרגים. אנו חייבים להיות מעורבים. התחלנו אפוא להפיץ את הדבר בקרב הקהילה היהודית האמריקאית ולגייס כספים לצורך סיוע וסעד הומניטרי ואנו ממשיכים לעשות זאת זה שלוש שנים. סיוע בשווי של 4 מיליון דולר לקניית תרופות, הקמת בית-חולים שדה והכשרתו לטיפול בלידת תינוקות. התקנת משאבות למים נקיים ולבניית בתי שימוש, שהם ככל הנראה הדבר הנחוץ ביותר בתנאי מחנה. אנשים החיים בכפרים בני מאתיים או שלוש מאות תושבים אינם זקוקים לרמת ההיגיינה הציבורית שלהם הם זקוקים במחנה בן 10,000 עד 130,000 איש. ובכן, השירותים שסיפקנו כעת קיימים. אך אז אמרנו – ולדעתי, זו מהותו של ערב זה – כי אין לנו יכולים לספק במצפון נקי סעד הומניטרי לקורבנותיה של השמדת-עם מתמשכת, אלא אם נעשה משהו יומיומי יותר כדי להפסיק את השמדת העם הזו.

אם כן, זמן קצר אחרי מארס 2004, ה-American Jewish World Service עשה שני דברים. התחלנו בתמיכה משלנו ובמאמץ של מדיניות פומבית באתר האינטרנט שלנו ובאמצעות הפגנות, לספר לציבור, הנה מה שעליך לומר לממשלת ארה"ב, הנה מה שעליך לומר לאומות המאוחדות, הנה מה שיש לומר בקהילה היהודית שלך כדי לגייס עוד ועוד אנשים מעורבים בעניין. ברצוני לדלג קדימה לרגע ולומר לכם כי ההיענות היתה עצומה.

בו בזמן הקמנו קואליציה רחבה. עשינו פעולה זו ביחד עם המוזיאון של ארצות הברית לזכר השואה שכמה מכם ודאי ביקרו בו בושינגטון. הם היו שותפינו בכינוס של כל ארגון יהודי ושל ארגונים לא-יהודיים רבים, נוצרים ומוסלמים, קבוצות למען זכויות האזרח והאדם, קבוצות חילוניות, כולם נקבצו יחדיו, כולם הפיצו את הדברים בקרב ציבור תומכיהם. כמות זו של לחץ ציבורי חולל שינוי במה שממשלת ארה"ב היתה מוכנה לעשות. אולם השינוי עודנו קטן מדי מאחר שרצח העם הזה נכנס זה עתה לשנתו החמישית. ובעוד אנו יושבים כאן הערב – הבעיות בדרפור נמשכות.

הבה אומר לכם אפוא מהם פני הדברים בשטח. נסעתי לדרפור באוגוסט 2004. כאשר רציתי לשוב, שנה לאחר מכן, עם כמה רבנים מארצות הברית, היתה סכנה רבה מדי לחייו של כל מי שיכניס אותנו לדרפור, ולכן נסענו לצ'אד. צ'אד היא המדינה הנמצאת מערבה משם, יש לה גבול משותף עם סודן, וכ- 300 אלף מבין שניים וחצי מיליון עקורים, הצליחו לעבור את הגבול מסודן לצ'אד. הם נמצאים במחנות

פליטים לאורך הגבול, אך קל יותר לדבר אתם ולראיין אותם שם יותר מאשר בדרפור. במשך זמן מה היה קל יותר לספק שירותים בצ'אד, אך עכשיו קשה גם שם.

יורשה לי להקדיש רגע כדי לתאר כיצד נראים הביקורים. שני ביקורים, ששה ימים, שבעה מחנות שונים. צירוף המילים המצמרר אנשים רבים – 'מחנות לעקורים על ידי שלטונות ארצם'. מחנות פליטים. אני סבורה שביקשתי מארבעים איש לספר לי את סיפוריהם וכל אחד מהם אמר למתורגמן: "ספר לה כל מה שאני אומר מכיוון שברגע שהם ידברו במערב על מה שקורה כאן הדבר ייפסק". זהו נטל כבד.

פגשתי את פטימה ומרים מוחמד, שתי אחיות. הן נשאו זרדים על ראשיהן, עצי-הסקה. "מה הן עושות?" שאלתי. "ובכן, באנו לכאן, אחרי מסע של שלושה שבועות. יש לשתינו חמישה ילדים כולם חולים בשלשול". שלשול הוא ההורג ילדים במחנות. "אנו צריכות להשיג להם אוכל, אבל האוכל היחיד שאנו מקבלות הוא מ"תוכנית המזון העולמית" (World Food Program). יש לבשל אותו ואין תנורי בישול. בגלל הקרקע המדברית אי אפשר למצוא עצי-הסקה במחנה. לכן עלינו ללכת אל מעבר לגבול המחנה כדי לאסוף".

"האם זה בטוח?" שאלתי. "לא. אם המיליציה של הג'אנג'אויד ימצאו אותנו הם יאנסו אותנו". הייתי המומה. הן אמרו: "אנחנו נסביר. אם נשלח את הבעלים או את הבנים שלנו, והם יתגלו על ידי המיליציה, הם יומתו בירייה. אם אנחנו ניתפס הם רק יאנסו אותנו. לכן אנו הולכות".

זהו הסיפור שכל אדם במחנה מספר לך כדי לשכנע אותך בזוועה המתרחשת. "ראשית", הם אומרים, "הגיעו המטוסים והפציצו את הכפר שלנו, והרגו את השכנה שלי ואת ילדיה, והבתים נהרסו לגמרי ובן-דודי מת". יורשה לי אפוא להבהיר לכם כי אין שבט, אין פלוגה, אין מיליציה שיש להם מטוסים. יש מטוסי "אנטונוב" שניתנו לסודן במשך תקופת המלחמה הקרה. ממשלת סודן צובעת את מטוסיה בצבע לבן וכותבת עליהם UN (או"ם), כדי שאנשים יחשבו שהם מביאים סיוע הומניטרי. וכשהם אומרים "הפציצו" הם מכניסים למטוסים כל מה שאפשר להעלות על הדעת – מרכבים של מכוניות ישנות, מזאגני אוויר מקולקלים – והם דוחפים אותם החוצה מן הפתח האחורי, והם הורגים כל אדם שהם פוגעים בו והורסים בתים.

אולם סיפוריהם של הכול נמשכים, "ולאחר מכן, מיד נכנסת המיליציה, כך ברור לך כי העניין מתואם". הג'אנג'אויד היא מילה ערבית שמשמעותה, פחות או יותר, שדים רכובים על סוסים, "היו להם רובים ומשאיות. הם אנסו נשים וסימנו אותן בברזל מלובן. הם ירו בבעליהן לנגד עיני המשפחות. הם הרגו ילדים וחיות ומילאו את בארות המים בגופות כדי להרעיל את אספקת המים שלנו. לכן ברחנו והם שרפו את הכפר שלנו עד היסוד".

זו העדות למה שמתרחש בשטח, והיא מאוששת ממש כל יום על ידי כל מי שמגיע לשם כדי לדבר עם פליטים. כך, שתי ציטטות, ממשלחת האו"ם שהיתה שם: "במרפאה קטנה ראינו כמה גברים שנורו בעת הפשיטה, כולל ילד בן שתיים עשרה. אחות אמריקאית סיפרה לנו כי האתגר הגדול ביותר הוא לסייע לילדים לטפל בטראומה שהם חווים." שיטה נוספת הנקוטה במשך כל המלחמה הזו היא אונס.

במחנה פליטים אחד פגשנו קבוצה של שלושים נשים במשך שעה. תוך אותה שעה תיארו חמש נשים את חוויותיהן כקורבנות של אונס קבוצתי, אונס כדי להרוס לא רק אותן אלא גם את משפחותיהן ואת קהילותיהן. אלה סיפורים אישיים, אולם יש מאות ואלפי סיפורים כאלה ושומעים אותם שוב ושוב.

הפוסטר לדיון הערב [ראה עמוד 3] הוא אחת הדרכים הטובות ביותר כדי לספר את הסיפור, אולם רבים מכם לא הבחינו בו. איש צעיר זה – אינכם יכולים לראות זאת על גבי ההעתק, אבל תוכלו לראות זאת על גבי העלון המקורי – מחזיק תמונה. כל ילד, בכל מחנה, מבלי שהתבקש לצייר תמונה מוגדרת, אלא רק קיבל נייר ועפרונות בשעה שהוריו מטופלים, צייר ציורים של מטוסים עם פצצות, של גברים רוכבי-סוסים חמושים ברובים. כל אחד מילדים אלה, ויש יותר ממיליון ילדים כאלה, סובל מטראומה בגלל החוויות שחווה.

ובכן, אנו מתווכחים קצת לגבי המספרים, אך הייתי אומרת כי רוב האנשים מסכימים עתה כי יותר מ-400,000 איש נהרגו. פקידים בכירים באו"ם אומרים כי שניים וחצי מיליון נעקרו מבתיהם, כי לפחות אלפיים כפרים נהרסו כליל וכי קרוב לארבעה מיליון איש שהתפרנסו מחקלאות בכפריהם תלויים עתה לקיומם ב"תוכנית המזון העולמית" לקבלת מנות מזון שאינן מספיקות והן קשות מאד להכנה.

אלה הם פני הדברים בשטח והם נעשים גרועים יותר. בשנה האחרונה, האלימות המתרחשת מעת לעת בכל רחבי דרפור ובצ'אד הוחמרה עד כדי כך שארגוני הסיוע הבינלאומיים מתייחסים לדרפור כמשימה המסוכנת ביותר בעולם, ובמקומות רבים הוציאו את אנשיהם משם מאחר שעובדי הסיוע נורו ונהרגו. פירושו של דבר הוא כי כמיליון איש במחנות נותרו ללא מים נקיים, עם משלוחי מזון אקראיים בלבד, ללא טיפול רפואי אך מעל לכל – ללא עדים.

יוסי [שיין] התייחס להיסטוריה של העולם מאז השואה. אנו הענקנו לעולם רעיון רב עוצמה שכולנו מכירים אותו וחוזרים עליו: "לעולם לא עוד!". האומנם? בוסניה, קמבודיה, רואנדה, קוסובו, דרום סודן ועתה דרפור. רצח-עם מתרחש בשעה שאנו יושבים כאן, וללא ספק, בקרב האנשים המניעים את התגובה לדרפור באמריקה ולדעתי אף יניעו תגובות בכל רחבי העולם, יש ניצולי שואה. אין להם שום ספקות או קושיות סבוכות. הם יודעים כי עלינו לפעול.

יורשה לי לספר לכם סיפור אחד השמור בלבי. נאמתי בבית כנסת בלוס אנג'לס ונשאלתי על ידי הרב אם אשיב לשאלות לאחר מכן. קבוצה בת חמישים איש נכנסה אל מקום התפילה שבצד, וכפי שקורה לעיתים קרובות, היה מי שרצה להתווכח אתי. אותו צעיר קם ואמר: "דרפור איננה ענייננו, אין שם חיים יהודיים בסכנה. יש לנו די והותר בעיות בקהילה היהודית. מה העבודה הזאת לך?".

שאלה זו מופנית אלי מפעם לפעם והייתי מוכנה להשיב לו. אולם לא היה צורך בכך, מכיוון שאשה מבוגרת יותר, כלומר, מבוגרת ממני, קמה ממושבה, ניגשה אל הצעיר, קירבה את פניה עד כ-5 ס"מ מפניו ואמרה: "בגלל אנשים כמוך לא נותרו לי קרובי משפחה." לדידי זהו סיפור של האחריות היהודית, לסייע בעולם כולו בהתבסס על כתבינו ותורתנו, אך לסייע בעולם באופן דרמטי כאשר מתרחש רצח-עם.

ובכן, בקיצור נמרץ, מה קורה בשטח עכשיו? יש כוח של האיחוד האפריקאי, המונה בין 6,000 ל-7,000 איש, אולם זהו אזור עצום. דרפור עצמה היא בגודל של צרפת, והבעיות גולשות עתה אל תוך צ'אד ואל הרפובליקה של מרכז אפריקה. לכן כוח זה, ללא משאבים, ללא מנדט להגן על אזרחים, איננו מספיק לחלוטין. יש צורך בכוח רב-לאומי לשמירת שלום בשטח, המונה 23,000 איש בשלב הראשון. יש צורך בלחץ אדיר ומאורגן מצד כל הממשלות בעולם, בראש ובראשונה על סודן להפסיק את האלימות ולאפשר כניסתו של כוח השלום. שנית, להפנות את מאמציו לשיקום מדינה אשר אנשיה רוצים שיאפשרו להם לשוב לבתיהם. הבעיות שלאחר רצח העם תהיינה חמורות וסבוכות יותר ויותר ככל שמצב זה יימשך.

החדשות הטובות הן כי באמריקה אנו גייסנו מאות אלפי אנשים, שלחנו מיליון גליות-דואר אל הבית הלבן, הוצאנו 75,000 איש לקניון בווינגטון הבירה לפני כשנה, ואנו מקיימים הפגנות מדי כמה חודשים. ידוע לנו כי הפגנות אלה מתפשטות עתה ברחבי העולם אל ערי בירה אפריקאיות ואירופיות. יש להפעיל עתה לחץ על הסחר הכלכלי בין סודן לסין תוך שימוש במנוף של אולימפיאדת 2008 כדי להביא את סין להפסיק להגן על סודן ולהפוך לכוח למען שינוי לטובה בעולם.

אני מאמינה כי האופן שבו אנו מגיבים לדרפור הוא המורשת המוסרית שנוריש לבנינו ולנכדינו. אני מקווה שכולנו נעמוד בחובתנו. תודה לכם.

פרופ' יוסי שיין:

תודה רבה לרות מסינג'ר. נשמח לשמוע אותך עוד ארוכות, אבל לצערנו הזמן קצר. הדובר הבא הוא הרב לאו, חתן פרס ישראל על מפעל חיים. כולכם מכירים אותו כדמות ציבורית, אבל כמובן שניסיונו האישי כניצול שואה – אני חושב שנחשב לניצול הצעיר ביותר ממחנה הריכוז בבוכנוואלד – מאפשר לו לדבר כמי שחוה רצח-עם וכן כדובר בשם המוסר היהודי בהיותו רב. בבקשה.

הרב ישראל לאו, הרב הראשי, תל-אביב-יפו:

פרופ' שיין, יושב הראש, גבירותי ורבותי לשולחן הנשיאות, מורי ורבותי, קהל נכבד. ימים אחדים לפני חג הפסח, כלומר לפני שלושה חודשים, נודע לי על קבוצה של פליטים שהגיעה מסודן בעקבות הטבח בדרפור, והיושבים בבית הכלא במחנה מעשיהו ברמלה משום שהם שייכים למדינה שאין לנו איתה קשרים. אבל לא זו בלבד, היא מוכרזת כמדינת אויב. והם יושבים בכלא.

נסעתי למחנה מעשיהו בז' בניסן, שבוע לפני ליל הסדר. הצגתי את עצמי בפניהם. היו שם כמה עשרות אסירים כלואים, בדרך כלל על לא עוול. ניסיתי לברר, גם מפקד המחנה היה מאוד יעיל, משתף פעולה ואוהד. הם יושבים, אחד מהם למעלה משנה, יושב בבית הסוהר. הוא הגיע הנה כמובן בכניסה ללא רישיון. ללא ויזה.

הסברתי להם שאני לא יודע אם יש בכוחי להושיע להם, אבל קשה לי – בשבוע הבא ליל הסדר שלנו, גם אנחנו יצאנו מאפריקה, גם היינו פליטים מעריצות, אפילו מצפון אפריקה, ממצרים, אמרו לו: שלח את עמי, יצאנו בדרך כפי שיצאנו. אני לא יכול להבין את הרעיון שבאותו זמן שאנו מציינים את חג החירות שלנו, יושבים במרחק של 20 דקות נסיעה כ-100 אנשים, עשרות לפחות, שנשלל מהם החופש, ומסיבה מאוד פשוטה: לא יודעים מה לעשות איתם. אין לאף אחד עניין לכלוא אותם. אין פיתרון. ויש כל כך הרבה בעיות אחרות שדוחקות ומציקות ומעיקות.

הבטחתי להם שאני אספר את הסיפור שלהם למי שאני יכול. אני אדבר עם שר הפנים, שהוא המופקד על הנושא שלהם כרגע, אם כי לא לבדו. וכך עשיתי.

הם מייחלים לפיתרון של עבודה. אז אנחנו, כפי שאתם יודעים, מסדרים להם לינה בבאר-שבע, בבית יציב, ללילה פה, ללילה שם. יש מושבים וקיבוצים שמעסיקים אותם. והם רוצים לעבוד. הם רוצים להיות בני חורין. חלקם לא יודע מה עלה בגורל משפחותיהם.

ואני כמובן נזכרתי בסיפור שכולכם חייבים לזכור ולדעת: 1938, ימים אלה ממש, 6 ביולי. נשיא ארה"ב פרנקלין דלנו רוזוולט, בגלל לחץ ציבורי כזה או אחר, קובע ועידה באוויאן, למרגלות הרי האלפים בחלק הצרפתי. לשם מגיעים נציגים של 31 מדינות באירופה ובאמריקה, ואפילו מאוסטרליה הרחוקה וניו-זילנד. היות שהתבצע "אנשלוס", אוסטריה סופחה לגרמניה, ויש לחץ הולך וגובר על היהודים - אם כי במסקנות וועידת אוויאן לא הוזכרה המלה "יהודים" - המועמדים להשמדה. השליט הנאצי איננו מסתיר את כוונותיו כפי שפרסם כבר ב-1923, ועלה לשלטון ב-33, וקבע את חוקי נירנברג ב-36, וזו השנה כבר של ה-Kristal Nacht ["ליל הבדולח"], אמנם בשלהי השנה, בנובמבר. אבל ביולי יושבים נציגים ואומרים: היות שיהודים - הם דיברו על ה-Refugees, פליטים - יחפשו וכבר מחפשים מקלט (דיברו אז כבר על 650 אלף יהודים שרוצים לעזוב את גרמניה ואוסטריה), מי מוכן לקלוט אותם? לאן אפשר להפנות אותם כדי למנוע את רציחתם? דיברו בפירוש. תיארו את המצב כמות שהוא. להציל אנשים שמאוימים למוות, ומבקשים להגר.

ארה"ב אמרה: המכסה השנתית הרגילה, 27,000. כל שנה אנחנו קולטים, גם השנה נקלוט 27 אלף. בריטניה התנתה את השתתפותה בוועידת אוויאן בתנאי אחד: אנחנו נשלח נציג אם לא יעלה נושא פלסטינה בכלל על סדר היום כאיזו שהיא אפשרות, ולו קלושה ביותר, לקליטה של פליטים יהודים מאירופה, כי זה יפר לנו את האיזון העדין בין הערבים במזרח התיכון, ואנחנו לא יכולים להרשות זאת לעצמנו. מארגני הוועידה הבטיחו להם שלא ידברו בכלל על אפשרות של הגירה לפלסטינה, מה שאנחנו קוראים היום מדינת ישראל, לפחות בחלקה של אותה פלסטינה. בריטניה עצמה לא יכולה לקלוט. צרפת לא יכולה לקלוט. אף אחד. קנדה מוכנה לקלוט מספר מוגבל, אבל רק חקלאים. היהודים האלה בדרך כלל מווינה, פרנקפורט, דרזדן, לייפציג, מינכן והמבורג, לא היו בדיוק חקלאים. כנ"ל אורוגוואי: רק חקלאים. היסטורית, תאמינו, הייתה מדינה אחת בעולם שהציעה לקלוט 100,000 פליטים – הרפובליקה הדומיניקנית. מישהו יודע איפה זה? ואני אומר את זה לשבח והערכה. קרוב ל-70 שנה חלפו: רק הרפובליקה הדומיניקנית, צדיקה אחת בסדום הגלובלית.

וגורלם של פליטי אירופה... אני לא צריך לספר לכם, הגב' מסינג'ר הזכירה גם כן וכולנו יודעים זאת. כולל גורלה של האוניה "סנט-לואיס" שהגיעה עם עולים ופליטים מגרמניה וכבר הייתה במים הטריטוריאליים של ארה"ב, אך נשלחה חזרה לגרמניה. שם נוסעיה הושמדו.

ולכן, כשמדובר על פליטים בדור הזה.. הרי עוד לא חלפו 62 שנה, וחלק מאיתנו הניצולים עוד חי, בעלי המספרים על הזרוע חלקם עוד בינינו. ולא רצו לקלוט אותנו. לא היה מקום בשבילנו.

אז אי אפשר לגמרי לעמוד מהצד, אף שאולי אין לך פיתרון – יש לצעוק. כשמישהו עם קול צרוד – צועק. שואלים אותו: מה אתה צועק, זה יעזור לך שאתה צועק? הוא אומר: זה לא יעזור לי, אבל כשכואב צועקים, ואם לא צועקים סימן שלא כואב, סימן שלא איכפת לך.

בעיתון "הארץ" מה-6.8.68 אפשר למצוא תמונה בה ארבעה אנשים עומדים ומפגינים. ממש משהו הזוי, לא כמו בהפגנה של אתמול בנושא גלעד שליט בה היו 200 איש, אלא ארבעה אנשים עומדים ומפגינים באותו מקום, מול בניין הכנסת. זו הפעם היחידה בחיים שלי שיצאתי להפגין מול הכנסת. וזה היה בשנת 68, לפני 39 שנים. הטלוויזיה הישראלית שידרה אז בשחור-לבן שלוש פעמים בשבוע. תמונות בצבע לא היו, גם לא בעיתונים. אבל ראו ילדים נפוחי כפן מביאפרה [ניגריה]. והעיתונאים דיווחו על קרוב לשני מיליון ילדים שגועים ברעב בגלל סכסוך מטופש, עריצי, דיקטטורי, שעד היום לא ידוע מה קרה שם. ילדים עם בטן נפוחה, עיניים גדולות, וכבר עומדים על הברכיים באפיסת כוחות ועוד מעט שומטים את הראש וצונחים על הקרקע מתים, מתים ברעב. ואני לא יכולתי לעבור על זה לסדר היום.

לקחתי שלושה אנשים, אחד קוראים לו אייבי נתן, אחד קראו לו שמחה הולצברג, שהיה גם כן פליט של גטו ורשה, ואחד היה אורי זוהר, כשעוד היה אורי זוהר של "הצילו את המציל" ו"חור בלבנה". ועמדנו ארבעתנו מול בניין הכנסת ב-5.8 עם שלט בריסטול בודד שעליו היו ארבע מלים באותיות דפוס. שתיים גדולות ושתיים קטנות. שתי המלים הגדולות היו: **לא תרצח**. למטה: **גם באפריקה**. ה'לא תרצח' של מעמד הר סיני, של עשרת הדיברות, הוא לא רק כלפינו, הוא גם באפריקה.

סיפרתי את זה לפליטים הסודנים במחנה מעשיהו. הם קרנו מנחת שיש מישהו שאיכפת לו. ואז חשבתי לעצמי: "עניי עירך קודמים", לנו יש פליטים משלנו שמצבם עוד לא בא על פתרונו. אפילו משדרות. יש עוד חבר'ה שיצאו לפני שנתיים מגוש קטיף ועוד לא מצאו בית ולא עבודה ולא בית ספר.

אבל אי אפשר, זה לא אחד על חשבון השני, חלילה. זה לא שאלה של או-או. התשובה צריכה להיות גם וגם. ולא או-או. זה אחד הביטויים של היצר הרע שבא ואומר לך: אל תעשה שום דבר, כי עוד לא פתרת את הבעיות החברתיות הפנימיות שלך.

אותי לא צריך ללמד פסוקים בישעיהו נ"ח: "ומבשרך לא תתעלם". מבשרך קודם כל לא תתעלם. "כי תראה ערום וכיסתו, הלא פרוס לרעב לחמך, עניים מרודים תביא בית ומבשרך לא תתעלם" – ודאי שיש עניין שקודם דואגים לשארי בשר. שמות כ"ב: "אם כסף תלווה את עמי, את העני עמך". מכאן שעניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת. ענייך קודמים לעניי עיר אחרת. אבל זה לא אחד על חשבון השני. צריך למצוא פתרון.

אותם מאה אנשים, נניח, שיושבים בכלא במעשיהו, אם בדקת אותם מבחינה ביטחונית - וזרועות הביטחון שאמורות לעשות זאת עשו זאת ולא נמצא בהם שום פסול - במקום לתת להם לחם ומים והרגשה של תלות ושפלות כזאת של כלא, של שלילת החירות, תן להם את אותה מערכת מים תחת השמש של הבורא בעבודה בשדה, בחרישה או בנטיעה, כפי שהם מבקשים. אם הם לא מסוכנים, הם לא מסוכנים לאף אחד. אפילו פתרון ארעי, מקלט או באמת לנהל מו"מ עם מי שכן יכול להציע להם בית של קבע. אבל לפחות היחלצות לעשייה חייבת להיות.

וכולנו זוכרים את המחווה הנפלאה הזאת של יוני 77, ממש לפני 40 שנה. ביוני 77 מנחם בגין הציג לראשונה ממשלה בישראל. בזמן הצגת הממשלה, בנאום שלו בכנסת, הוא אמר: נודע לי, שבספינת דיג רעועה הנמצאת אי-שם באוקיינוס ההודי, ישנם 66 פליטים שנעקרו מביתם במלחמת וייטנאם, והם מבקשים חוף. בנאום הצגת הממשלה שלו, ביומו הראשון כראש ממשלה, הוא, כבן של עם נרדף, כבן של עם שבדור הזה נרדף וחיפש בית, הוא מציע מקלט לפליטי וייטנאם. אפשר למצוא אחדים מהם עד היום כאן. זו הייתה 'ג'סטה' יפה מאוד, הומניטרית מאוד, אנושית כל כך, מוסרית כל כך, וחינוכית כלפינו.

אני רוצה לסיים את דברי ולומר משפט אחד. כשמדובר על מקורות היהדות, גב' מסינג'ר סיפרה איזה סיפור מ-temple בלוס אנג'לס, כשמישהו אמר לה: זה לא עניין שלנו. אינני יודע מי היה הבחור בלוס אנג'לס שאמר לך את מה שאמר, אבל את יכולה לומר לו ולצטט אותי, לא בתוקף סמכותי, אלא בתוקף הסמכות של התנ"ך, של התורה, של ספר שמות, פרק ב':

מהו "כרטיס הביקור" של משה רבנו, גדול המנהיגים שהיה לנו, "ולא קם עוד נביא בישראל כמשה?" מהו "כרטיס הביקור" שלו? "ויגדל משה (במקום שלא חסר בו בעצמו כלום, בבית פרעה) ויצא אל אחיו וירא בסבלותם נתן עיניו ולבו להיות מצר עליהם." והסכסוך הראשון שהוא רואה: איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. הוא יוצא לטובת העשוק. הוא מציל עשוק מעושוקו.

"ויהי למחרת," מה הוא רואה? שני אנשים עברים נצים. "ויאמר לרשע: למה תכה רעך?" מתשובתו עולה שהרשע הולך להלשין על משה שאתמול הרג את הנוגש המצרי. משה לא מוצא מפלט אלא לברוח ממצרים, מבית פרעה למדיין. ושימו לב לתמונה הבאה, השלישית והאחרונה, כאמור "כרטיס ביקור".

משה יושב שם ליד הבאר, פליט, מהגר במדיין. ולשם מגיעות בנות יתרו שבאות להשקות את הצאן מן הבאר. "ויבואו הרועים ויגרשון". היה סכסוך - ולא ניכנס כאן למדרשים - היה סכסוך של המדיינים עם אבא שלהן, עם יתרו, כהן מדיין. הרועים מנעו מבנות יתרו להשקות את הצאן. והנה פליט, מהגר, מה זה העסק שלך? מה אתה מתערב? מה אתה דוחף את האף שלך? שימו לב למלים: "ויקום משה ויושיען וישק את צאנו".

שלושה סכסוכים בזה אחר זה. סכסוך ראשון בין לא יהודי ליהודי, סכסוך שני של יהודי עם יהודי וסכסוך שלישי של לא יהודים עם לא יהודים. זה לא משנה למשה. הוא עומד בצד הנרדף, העשוק. הוא צריך לעשות צדק. הוא צריך להראות שאיכפת לו, שהוא מעורב. "לא תעמוד על דם רעך", ויקרא י"ט, זה הפסוק המתאים לפה. הוא לא יכול לעמוד מנגד, זאת מבלי שישנה לו הלאום, הזהות, הצבע, או הגזע של מי ומי הנוטלים חלק בסכסוך: במקום שיש מישהו שזקוק לעזרה, הוא נמצא בסכנה, חייבים לקום ולחלץ אותו.

זאת היא התורה שלנו. אמרת "אור לגויים", פרופ' שיין. לעתים נדמה לי - סליחה שזה נשמע טיפה ציני, אנחנו אמורים כפי שאומר ישעיהו, "ואצורך ואתנך לברית עם לאור גויים נתתיך" - אבל נדמה לי לפעמים, שהגנרטור שלנו כל כך נחלש והצטמק, שהוא בקושי מספיק לתצרוכת בית. אז בואו נהיה אור ליהודים לפני שנהיה אור לגויים, וניתן קודם כל לציבור שלנו, לעם שלנו, את הדוגמה, את המופת ואת הדרך לקיים את הצו העליון של "לא תעמוד על דם רעך" גם בסודך.

פרופ' יוסי שיין:

תודה רבה לרב לאו. כעת לאחר הדברים של הגב' רות מסינג'ר והרב לאו, נבקש תגובות. אבל זה לא בבחינת תגובות ביקורתיות, אלא תגובות מאנשים שעוסקים במשבר דרפור ובהקשר לעם היהודי בצורות שונות. הפנינו אליהם מספר שאלות וכל אחד יגיב מתחום התמחותו. ברשותכם, קודם אציג את הדוברים.

ראשון המגיבים יהיה העיתונאי אסף אוני, כתב בעיתון "הארץ" מזה שלוש שנים וכעת משמש כתב העיתון באירופה. בשנה האחרונה פרסם כתבות ממקומות שונים בעולם ובאפריל יצא לסקר את מחנות הפליטים בגבול סודן וצ'אד, מה שהוליד סדרת כתבות מאוד בולטת בנושא. הייתי רוצה שידבר על מה שראה; איך הוא רואה את הצרכים המידיים בשטח? כיצד משפיע לדעתו קמפיין "הארץ" בנושא? ועד כמה הוא זוכה לחשיפה בתוך הדיון הישראלי?

במקומו של מר אלן שניידר מארגון "בני ברית" אנחנו שמחים היום לארח את עוה"ד ניל גרינגרס מ"היאס" (HIAS). עוה"ד גרינגרס הוא נציג אירופה והמזרח התיכון של הארגון היהודי היאס. ארגון

זה מבצע פעולות הומניטריות סביב העולם למען יהודים ולא יהודים כאחד וכן מסייע לפליטי דרפור בצ'אד, כיוזמה משותפת עם חברי "ישראייד" (IsraAID), ביניהם "הוועד היהודי-האמריקני" ו"בני ברית העולמי". אותו הייתי רוצה לשאול על אותה שותפות ארגונית בסמוך לדרפור. כיצד השותפות הזאת נבנית? איך מבחינה סטרוקטוראלית וביורוקרטית מתבצעות הפעולות שלהם, כי אנחנו יודעים שארגונים לא תמיד יודעים לשתף פעולה? כמו כן נבקש לדעת מה היקף הפעולה הזאת ואיזה ביטוי ניתן לה באמת בתוך העם היהודי ומחוצה לו?

שלישית תדבר עוה"ד ענת בן דור, שהיא בעלת תואר שני מהאוניברסיטה העברית ומתמחה בנושא הגירה. היום היא עומדת בראש התוכנית לזכויות פליטים בפקולטה למשפטים כאן באוניברסיטת תל-אביב, ועוסקת בין היתר בנושא הפליטים הסודנים בארץ. אם כן, מהי באמת מחויבותה של ישראל לפליטים? ובאיזו קונסטלציה וסיטואציה אנחנו מחויבים לעזור, לפעמים אל מול קבוצה גדולה מאוד? אחד הדברים שאנחנו שואלים הוא עד כמה מדינה מסוגלת לקלוט פליטים? דיברנו קודם על 300 אלף פליטים בצ'אד. יש היום נושא מאוד מרכזי באפריקה שנקרא Population Dumping, כך הם קוראים לזה. זהו מצב בו אנשים חוצים את הגבול למדינות אחרות והשאלה היא עד כמה מדינה יכולה to absorb לקלוט, לספוג אותם. ראינו את זה גם בנושא רואנדה, ואנחנו נשמע על כך גם בנושא הזה. מעוה"ד בן דור נרצה לשמוע על כל הנושא המשפטי. מהו היחס הממלכתי וכן הלא-רשמי שלו זוכים הפליטים מסודן בארץ? כיצד הקליניקה לזכויות הפליטים שבראשה היא עומדת מסייעת להם? ומה התשובה שאנחנו צריכים לתת היום לסוגיה של פליטים רבים שאולי יעמדו לפתחנו בסיטואציה כזאת או אחרת, שזה כמובן תרחיש בהחלט לא פשוט?

אחריה תדבר גב' סימונה הלפרין ממשרד החוץ. גב' הלפרין מעורבת בסוגיות של הסיוע לפליטים מחוץ לישראל. אותה אנחנו רוצים לשאול לגבי ההשתתפות של ישראל הרשמית בנושא. מה בדבר יוזמות דיפלומטיות עם מדינות שכנות או ארגונים בינלאומיים למען פתרון ארוך-טווח?

ואחרונה חביבה מאוד, גב' צעירה שאנחנו מאוד שמחים לארח כאן, היא ז'קלין מורקאטה. ז'קלין נולדה ברואנדה, ובגיל עשר איבדה את כל בני משפחתה במהלך רצח העם של שנת 1994. כיום ז'קלין ידועה כמנהיגה צעירה הפועלת בנושאים הומניטריים ודוברת עבור נפגעים וניצולים מג'נוסיידס. ז'קלין נשאה דברים גם באסיפה הכללית של האו"ם, והיא עוסקת רבות בהרצאות נגד רצח-עם, לעיתים יחד עם ניצולי שואה. ז'קלין קיבלה פרסים רבים, כולל את ה- Global Peace and Tolerance Award של האו"ם ואת ה-Ina Key Humanitarian Award מ"הליגה נגד השמצה". רק לאחרונה היא סיימה את לימודיה באוניברסיטת NYU והיא כעת כותבת ספר זיכרונות בסיוע אלי ויזל. שאלתי אותה, איך אפשר לעשות הכל ביחד, אבל כנראה שבאמת היא בחורה יוצאת דופן ואנחנו מאוד שמחים לארח אותה כאן. נרצה לשמוע מז'קלין איך היא רואה את הדברים כניצולת ג'נוסייד? מזווית מבטה האפריקאית ובהקשר של גיוס אנשים צעירים בעולם?

כעת אבקש מראשון המגיבים, מר אסף אוני מעיתון "הארץ" לומר את דבריו. תודה.

מר אסף אוני, כתב "הארץ" באירופה:

באמצע אפריל נסענו, הצלם אוריאל סיני ואני, למזרח צ'אד, לסיור במספר מחנות פליטים שהוקמו בסוף 2004 לאורך הגבול עם סודן. מאחורי היוזמה עמדה מערכת "הארץ", ובעיקר ראש מערכת החדשות של עיתון "הארץ", רונן זרצקי. מעט דברים יכולים להכין אותך לביקור במחנה פליטים. אני חושב שלהסתובב באירופה, כפי שעשיתי בשנה האחרונה, זה אולי הגרוע שבהם.

המחנות עצמם, כפי שתיארה בדיוק רב הגב' מסינג'ר, הם מקום שבו יש סבל. בכל אחד מ-12 המחנות, ישנם בערך 20,000 פליטים, שחיים בבקתות קש בתנאי מחסור קשים. התמותה במחנות גבוהה כתוצאה ממחלות מדבקות ומחסור גישה לטיפול רפואי, תינוקות רבים (קרוב לשליש) נמצאים במצב של מחסור בתזונה, ויש תינוקות שמתים כתוצאה מתת-תזונה. בעיקרון, המצב המתמיד במזרח צ'אד – ובמחנות הפליטים במיוחד – הוא מלחמת קיום. הישרדות בלבד. כל האספקטים האחרים של החיים היום-יומיים כמעט ואינם קיימים.

ובשנה האחרונה, בעקבות גלישת העימות מדרפור לשטח צ'אד, מצבם של הפליטים הולך ומחמיר. יש חוקים בינלאומיים שקובעים שמחנה פליטים יכול להיות ממוקם במרחק מינימלי של 50 ק"מ מהגבול של המדינה ממנו ברחו הפליטים. בזמנו, מי שתכנן את המחנות חשב שזה יספיק. בחודשים האחרונים, 50 הק"מ האלה הפכו לאזור מלחמה בפני עצמו, שגורם להידרדרות נוספת במצבם של הפליטים שברחו מהטבח בדרפור.

שילוב של שבטים ערביים, שהם הג'אנג'אויד שביצעו את הפשעים בסודן, חברו יחד עם שבטים ערביים בצ'אד – בעצם אותם שבטים, כיוון שהגבול בין צ'אד לסודן הוא קו פיקטיבי בחול, ששורטט לפני 150 שנה - יחד, הם התחילו לתקוף שוב את האוכלוסייה האפריקאית שברחה ב-2004-2005 מדרפור.

לצד ההלם שבביקור במחנה פליטים, שהוא מקום שבו החיים והמוות נמצאים כל הזמן ביחד, לפעמים באותה בקתת קש, לעתים משני צדדיה של גדר קני-סוף, הרושם החזק ביותר מהביקור הוא השפעות גלישת העימות לצ'אד. ניתן לראות שיירות של עקורים צ'אדים שבורחים מאימת הג'אנג'אויד, משפחות שנטשו כפרים ומחפשות ביטחון לצד מחנות הפליטים שמנוהלים על ידי ארגוני הסיוע הבינלאומיים.

פרופ' שיין ביקש שאדבר על הבעיות העיקריות שעומדות בפני הפליטים כיום. אני חושב שהבעיה הראשונית כרגע במחנות היא אחת – ביטחון. למען האמת, זה גם מה שרוב הפליטים מדברים עליו כשהם נשאלים מה מטריד אותם יותר מכל.

כפי שתיארה גברת מסינג'ר, המצב הביטחוני במחנות הוא רעוע גם כן. נשים נאנסות באופן יומי כשהן הולכות לאסוף עצים לבשל את הדגנים שמספקים ארגוני הסיוע הבינלאומי. תינוקות נמצאים במצב של רעב, בין השאר כתוצאה מזה שלא ניתן להביא אליהם אוכל בגלל המצב הביטחוני.

הסיוע הבינלאומי הצטמצם. עובדי סיוע אמרו לי, שמצבם של הפליטים היה יחסית בסדר עד סוף 2006. הם התחילו אפילו - לפי מה שאמר לי עובד סיוע אחד - לשקם את אותם כפרים שהיו להם בסודן, את אותה המבנה, את אותה בקתה מרכזית וכדומה. כיום, בגלל זרם הפליטים הצ'אדים שזורם לסביבות המחנות האלה ובין השאר בגלל הצמצום של הסיוע הבינלאומי - המצב שלהם הולך ומידרדר. ישנם מקרי אונס, יש מקרי רצח. גברים נרצחים על דברים שטותיים כמו טרנזיסטור.

חשוב להגיד כי המונח ג'אנג'אויד בצ'אד הוא קצת מטעה, כיוון שהאפריקאים קוראים ג'אנג'אויד לכל מי שהוא נגד אפריקאים. לפעמים מדובר בכנופיות שהרצון שלהן הוא לבזוז או לגנוב, ולא דווקא להשמיד את הגזע האפריקאי או לגרש אותו מדרפור, כפי שעשו עמיתיהם בסודן.

סוגיה נוספת שמעסיקה מאוד את הפליטים היא התעסוקה. זה אולי נשמע קצת מצחיק, בהתחשב במה שעבר עליהם, אבל לפליטים אין ממש מה לעשות. מחנות הפליטים הללו, חשוב להדגיש, הם לא מקומות שיכולים לקיים את עצמם. המבנה החברתי שפעל בדרפור, של משפחה העוסקת בחקלאות בה לבעל, לאשה, לדודניה ולילדים היה תפקיד מוגדר בקיום החיים, התרסק לחלוטין. מדובר בחקלאים שלא יכולים לשחזר את אורח החיים שהיה להם. פרות לא יכולות לחיות במקומות האלה. פרות הן חיות צמאות מאוד, וכיום מוקצים רק 10 ליטר לכל פליט, משום שכל המים חייבים להיות משונעים במשאיות.

האזור הצחיח ממילא, עומד כעת בפני נדידה של 300 אלף איש שמנסים לנצל את המשאבים המוגבלים שבו. כל המים, כל המאגרים הטבעיים כבר נשאבו, וברבים ממחנות הפליטים צריך עכשיו להביא אותם ממקומות רחוקים על-ידי ארגוני הסיוע. כמו כן, קשה מאוד לקיים שם מסחר, והפליטים נשארים בבעיה של חוסר תעסוקה. אין להם איך לקיים את עצמם. הם תלויים לחלוטין בסיוע הבינלאומי.

וזה מביא אולי לבעיה החמורה ביותר, וזה העתיד. כל הפליטים עסוקים בשאלה מה יהיה אתם בעתיד. כלומר, כולם רוצים לחזור לדרפור. החל מהילדים הקטנים, שמספרים כמה נחמד היה בדרפור וכמה רע להם במחנה, וכלה בזקנים שחולמים על הכפר שהיה להם, שבו היה אפשר לגדל ירקות ופירות. הם תולים את האשמה בממשלת סודן, והם מחכים לאיזה שהוא פתרון בינלאומי שישבי את הביטחון לאזור הזה של דרפור, כדי שהם יוכלו לחזור. אני לא חושב שיש איזה שהוא רעיון, שהפליטים האלה יכולים איכשהו להתקיים לאורך שנים במקומות האלה בצ'אד. משום שהלחימה באזור הולכת ומתפשטת, זה כבר נהפך לבלתי אפשרי. לקיים 300 אלף איש על סיוע בינלאומי בלבד זה מתכון לכישלון. זה מתכון לסכסוכים, לעימותים אחרים. חוסר התעסוקה מביטיח שתהיה קרקע פורה לכל ארגון מורדים שרוצה למרוד בסודנים או בצ'אד, וזה יוצר הרבה מאוד סכנה. בניית עתיד ואופק לפליטים יכולה להיות הבעיה החמורה ביותר - שבה אף אחד אינו מטפל. אלה פחות או יותר הבעיות. הן שלובות אחת בשנייה, ואני באמת לא רוצה להוסיף יותר מדי על התיאור המדויק של הגב' מסינג'ר, כיוון שאולי השיטה הטובה ביותר תהיה לשאול את השאלות שבאמת מעניינות אתכם.

אני רק אוסיף עוד דבר אחד ביחס לתקשורת. במידה רבה, מה שעשינו ב"הארץ" - פרסום הכתבות והתמונות שתראו הערב בתערוכה המצוינת של אוריאל סיני - זו חוכמה קטנה מאוד. אנחנו נסענו

למקום שבו הסבל הוא כל כך גדול, ושבו ניתן לתפוס אותו ולהעביר אותו כל כך בקלות, שאני לא מכיר בן-אדם אחד שלא ירצה לעזור לפליטי דרפור בעקבות מה שהוא קרא וראה.

לא. החוכמה של התקשורת, מאחר שהקהילה הבינלאומית נכשלה פעם אחרי פעם לעשות את זה, זה למנוע את גל הסבל הבא. חלק מהתינוקות שתראו בתערוכה כבר מתו. המטרה של התקשורת או החובה של התקשורת – התקשורת הישראלית, התקשורת הבינלאומית – זה למנוע מתמונות של תינוקות כאלה להמשיך להופיע ולהתפרסם. כי ברגע שפורץ כבר סכסוך, ברגע שמתנהל טבח, שאנשים מתים, קשה מאוד להחזיר את המצב. גם לא בעזרת אלף כתבות.

החוכמה הגדולה טמונה בזה שנצליח למנוע עוד תערוכה כזאת, עוד כנס דומה לזה, על מקום אחר.

פרופ' יוסי שיין:

תודה רבה. עוה"ד גרינגרס מארגון "היאס", בבקשה.

עוה"ד ניל גרינגרס, נציג "היאס" באירופה ובמזרח התיכון:

אני איש ביצוע. אני רוצה לספר לכם קצת על מה אנחנו מבצעים, נכון להיום, בצ'אד, בשיתוף פעולה עם ארגון "ישראייד". איך אנחנו מקדמים את האינטרסים של העם היהודי ושל ישראל, וגם מקדמים את הצרכים של הפליטים.

לפני כשלוש שנים נגשו אלינו כמה מחברי "ישראייד" ואמרו לנו שהם ביקרו בצ'אד. הם מאוד היו כמהים לתת סיוע בצ'אד, והם גילו שעזרתם לא הייתה רצויה. הם תהו מדוע, כי לישראל יש מה להציע, ויש לה הרבה אנשים מאוד מוכשרים שיודעים לעבוד, ולמרות זאת אנשי האו"ם ששולטים במחנות הפליטים בדרום צ'אד סירבו לקבל את העזרה.

כמובן שבהתחלה תהינו מה הסיבה. וכמובן, שרצנו למסקנות: אנטישמיות, אנטי-ישראליות. לאחר מכן, שאר חברי "ישראייד" ביקשו מאתנו, כארגון יהודי-אמריקאי לגשת לנציבות הפליטים של האו"ם, לברר מה קורה, ולראות איך באמת אפשר להיות מעורבים בסיוע בצ'אד.

ומה שלמדנו זה, שבכלל לא הייתה שם אנטי-ישראליות ולא הייתה שם אנטישמיות, אלא שלא"ם יש דרישות מסוימות שחייבים לעמוד בהן. זה אומר, עבודה ארוכת-טווח, התחייבות ארוכת-טווח, תקציב מסודר, דברים שארגונים ישראליים לפעמים מתקשים לספק, בין השאר בגלל שהם קטנים.

התחלנו לבנות פרויקט פסיכו-סוציאלי, קיבלנו סיוע מכמה מחברי "ישראייד", לרבות "בני ברית הבינלאומי", American Jewish Committee, ויצאנו לדרך. בהתחלה, כשהצענו את הפרויקט, אני חושב שאף אחד לא הבין בכלל מה אנחנו רוצים לעשות. ישראלים הם אנשים מאוד מעשיים. שאלו אותנו: מה זה פסיכו-סוציאלי? אנשים גוועים מרעב, אתם רוצים לתת סיוע פסיכו-סוציאלי לנשים שנאנסו במדבר, לילדים שגוועים מרעב?! זה מגוחך!

למרות זאת התקדמנו בבניית הפרויקט. האו"ם הבין אז מהי המשמעות של פרויקט פסיכו-סוציאלי וקיבלנו עבודה בשני מחנות פליטים. קיבלנו קצת סיוע מהאו"ם, סיוע מכמה קבוצות יהודיות אמריקאיות ויצאנו לדרך.

אחרי זמן מה התגלה שהפרויקט הוא מאוד מוצלח. הסיוע הפסיכו-סוציאלי, העבודה שאנחנו עושים שם היא עבודה גם מול בודדים שסבלו, נשים שנאנסו, נשים שאיבדו את הבעלים שלהן וכן הלאה, וגם בבניית קהילה. כי אחד מהדברים שיש לנו להציע לעולם בתור העם היהודי, לדעתי, זו היכולת לבנות קהילות בכל מקום שאנחנו 'נזרקים' אליו מחדש.

ניסינו, ואנחנו עדיין מנסים להעביר את הידע, כדי לבנות קהילות בתוך המחנות, בעזרת הפליטים עצמם. לחזק, להעצים אותם, לעזור להם לבנות בעצמם קהילות ולחדש את המרקם החברתי שהם איבדו כאשר עזבו את דרפור. נכון להיום אנחנו עובדים בחמישה מחנות פליטים בדרום צ'אד. אומרים עלינו, ונחזור לנושא הזה בעוד כמה שניות, שאנחנו אחד מהארגונים הכי אפקטיביים בשטח. ואני גאה לומר

שאנחנו עובדים תחת השם Hebrew Immigrant Aid Society ו"ישראייד" במדינה של ישראל אין אתה קשר, במדינה שרוב האוכלוסייה שלה לא פגשה יהודי, ובטוח לא ישראלי.

מה המשמעות של עבודה בשטח על-ידי יהודים? לדעתי, זה אחד הדברים הכי חשובים. וברצוני לחזק את הדברים של רות מסינג'ר בנוגע למתנדבים, במיוחד מתנדבים יהודים שיוצאים לשטח. זה דבר אחד תרומת כספים. כמובן שזה מבורך, כמובן שזה דבר שיהודים יודעים לעשות, נהנים לעשות ומסוגלים לעשות. דבר אחר זה לצאת לשטח, להכיר את הפליטים עצמם, לבוא במגע איתם, להחזיק את ידיהם, לחזק אותם, לתת להם להכיר אותך, להראות להם שאתה בן-אדם, להראות להם אמפטיה ולהזדהות איתם.

השהייה מול הפליטים עצמם גם נותנת רקע מוחשי לסיוע. זה אומר, שיהודי שביקר בשטח לא רק מרגיש שהוא הוציא 5 דולר מהכיס וניקה את המצפון קצת, אף שזה מאוד מאוד חשוב, אלא הוא גם נושא איתו כל החיים את הזיכרון. הוא גם פתאום מבין – ואני חושב בהקשר של השואה זה מאוד חשוב, הרבה מאיתנו עדיין לא מבינים איך אירעה השואה – איך דברים כאלה יכולים לקרות, מה עושה הפליט, מה זה קורבן ומה היא התחושה של הקורבן. אנחנו כישראלים בטוח לא מבינים. למי שמגיע לצ'אד ועובד עם הפליטים, מכיר אותם, מזהה אותם פנים אל פנים, הם אולי מזכירים לו לפעמים את הסבא ואת הסבתא שלו, אנשים שהוא גדל איתם, והוא מתחיל להבין שיש הרבה יותר, שאנחנו בתוך גבולות קהילה, היום אנחנו לא כל כך שונים.

ועתה לנושא קצת כואב, בעל חשיבות מאוד גדולה בנוגע לפרויקט בצ'אד, איך יהודים ואיך ישראלים בכלל נראים בעיני העולם ביחס לסודן? יש לי חדשות לא טובות בשבילכם. המצב הוא לא כל כך טוב. בשנת 2005 נשלחתי לז'נבה בחסות "בני ברית העולמי" לדווח על הפרויקט החדש שלנו. התחלתי להרצות על הניסיון היהודי בבניית קהילות והחשיבות של תרומה יהודית וכן הלאה, וזכיתי למחאה ולגנאי. כמה אנשים קמו מהקהל וצעקו עליי: איך אתה מעז, כמי שגורם לבעיות בסודן בכלל, לבוא ולהצהיר שאתם כיהודים רוצים לסייע?! איזו חוצפה זאת!

בספטמבר 2006, רק לפני כמה חודשים, נשיא צ'אד הצהיר שהוא לא ייתן לכוחות האו"ם לבוא לשמור על השלום בדרכור בטענה שאנשי האו"ם באים במטרה לפרק את סודן על מנת לחזק את מעמדה של ישראל במזרח התיכון.

באפריל 2007 נטען במאמר בז'ורנל הצרפתי המאוד מכובד "Jeune Afrique" שהפעילות היהודית בצ'אד נועדה בעצם לחזק את מעמד מדינת ישראל, לפרק את סודן ולגרום לה להיראות רע בעיני העולם. לא כדי לסייע.

איך אפשר לשנות תדמית כזאת? לדעתי, הדרך היחידה היא להגיע לשטח, להכיר את האוכלוסייה, להכיר את הרשויות, להכיר את הקבוצות הבינלאומיות ולעבוד איתן. להראות להם שאנחנו לא מה שאומרים עלינו. כי אחרת, עדיף להישאר בבית ולא לעשות כלום. והרי זה דבר שאף אחד מאיתנו לא היה רוצה לעשות.

אני חייב לומר שקיים פן מאוד חיובי בעבודת הסיוע בצ'אד, אבל ההיבט הזה מתבטא לרוב בצפון אמריקה. הוא קיים בארה"ב ובקנדה, בקרב היהודים שמתגאים בעבודה שהם עושים. אבל עלינו לזכור, שרוב העולם לא מתגורר בצפון אמריקה. נותרה עוד הרבה עבודה לעשות.

פן נוסף וחשוב של העבודה שלנו בצ'אד הוא שאנחנו משתפים פעולה עם ארגונים בינלאומיים שמעולם לא עבדו עם ישראלים, שמעולם לא עבדו עם יהודים. הם לומדים מי אנחנו ואנחנו לומדים מי הם. אנחנו מקדמים את היכולת לעבוד איתם גם בעתיד במקומות אחרים על מנת לשתף פעולה במאמץ ההומניטרי הבינלאומי.

אני רוצה לסיים ולומר, שקיימת גם בעיה שלדעתי הולכת וגוברת, במיוחד בצפון אמריקה – תדמית שלילית של ישראל בקרב היהודים הצעירים, בארה"ב ובקנדה. אנחנו חייבים להכיר את הבעיה ולהתמודד איתה. הרבה צעירים היום כבר לא מזדהים עם ישראל. פעם היתה הזדהות, ייתכן בשל הסבל של השואה. בעבר הם הזדהו עם הישרדותה של מדינת ישראל. אבל זה לא המצב היום. היום היהודים הצעירים מחפשים משהו חדש להזדהות איתו, והם מחפשים "תיקון עולם".

אם נלמד לשתף פעולה, אם נלמד לעבוד כאחד, כיהודים, כישאלים, במקומות כמו צ'אד, נחזק את כל העם היהודי. תודה רבה.

פרופ' יוסי שיין:

תודה. עוה"ד ענת בן דור, בבקשה.

עוה"ד ענת בן דור, התוכנית לזכויות הפליטים, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת ת"א:

ערב טוב. נתבקשתי לדבר על מה קורה פה בישראל. מפאת הקיצור אני פשוט אומר חד וחלק: אני כישראלית מתביישת בצורה שהמדינה הזאת התמודדה וקיבלה את הפליטים.

אני עוסקת בעניין מראשית אוקטובר 2004, אז פגשתי את הפליט הסודני הראשון שלי. הוא היה עצור עם עוד 11 בכלא קציעות, שהיה אז כלא ביטחוני ובו אסירים ביטחוניים פלסטיניים. הוא לא ראה עורך דין, הוא לא פגש ב"צלב האדום". אף אחד לא ידע על קיומו, ולולא איזה מילואימניק שחשב שכמה מן הפנים השחורות האלה שם בקהל לא מתאימות, אני חושבת שגם אנחנו לא היינו יודעים על קיומו. זה התפרסם בעיתון, נסענו לראות אותו, את כולם. בעוד אנחנו טורחים להבין את הסיפור ולהכין ייפוי כוח, הקבוצה הזאת גורשה בכוח למצרים. ואחר-כך למדנו שברגע האחרון נמנעה החזרתם לסודן. אז זאת הייתה טבילת האש שלי בעניין הזה.

כפי שאמר הרב לאו, הפליטים האלה הגיעו אלינו ממש כשרק הבגדים שלהם לגופם, הרבה פעמים ילדים ונשים. הם הסגירו את עצמם על הגבול, הם ביקשו הגנה. והתגובה של ישראל הייתה להכניס אותם לכלא.

ואני פוגשת את חלקם, וכשאני שואלת אותם: "כמה זמן היית בכלא?" לפעמים אני מקבלת תשובה: "שנה, חמישה חודשים, שמונה ימים ושלוש שעות." וזה כלא. אגף השוהים הבלתי חוקיים במעשיהו מוגדר אולי ככלא נוח, אך זה כלא לכל דבר. ואני רוצה לומר: אלה אנשים פגועים. כשאני מבקרת לפעמים בכלא, אני אומרת: "אז למה אתה לא הולך לרופא אם אתה מרגיש כל כך רע?" הוא אומר: "כשהולכים לרופא פה אוזקים לי את הידיים והרגליים, וזה מזכיר לי את הכלא שכבר הייתי בו בחו"ל, ואני לא מוכן לזה." או כשאחד אומר לי: "אני מבקש שתעבירי אותי חדר", אני שואלת: "מה הבעיה?", הוא אומר: "כי החבר שלי פה בחדר צועק בלילות."

אני רוצה לספר שעצרו ילדים בני 15 ו-16, שני פליטים מדרפור שהגיעו לפה ללא הוריהם ישבו בכלא יותר מחצי שנה עד ש"מוקד סיוע לעובדים זרים" הצליח להוציא אותם משם. שלושה פליטים בני 15 ו-17 מדרום סודן ישבו עשרה חודשים עד שעמיתי שיושב פה, עוה"ד יונתן ברמן, איים בבג"צ. זה מה שעשתה ישראל הרשמית.

והטעם לכל הדבר הזה היה שהם נתיני מדינת אויב. ואני רוצה לספר, בעקבות הרב לאו שריגש אותי כאן מאוד, שאחרי מלחמת העולם השנייה ישראל הציעה תיקון לאמנת ז'נבה הרביעית תוך כדי עשייתה. התיקון שנעשה בעקבות הניסיון של היהודים בשואה, קבע כי כשמגיע למדינה פליט שהוא נתין מדינת אויב, אין לנקוט כנגדו אמצעים מגבילים בגלל הנתיונות שלו. דע לך, האיש הזה בורח, הוא בורח מפני אותה מדינה. ולכן הנתיונות שלו עומדת לו לרועץ. פליטים בכלא כשאני מדברת איתם, מבינים את זה. לא צריך להיות משפטן בשביל הדבר הזה. הם שואלים: "למה אני בכלא?" אני עונה: "כי חושבים שאתה אויב של ישראל." הוא אומר: "והם לא יודעים שממשלת סודן היא האויבת שלי? האויב שלי הוא האויב שלכם. אני צריך לקבל הגנה מכם."

אז ישראל התנהגה כאילו היא לא יודעת. והיו דרושות עתירות לבג"צ כדי שאנשים יתחילו להשתחרר. ואגב, הם משתחררים בתנאים מגבילים, מגבילים ביותר. הפליט צריך להישאר באותו קיבוץ או מושב או מלון. חופש התנועה שלו מוגבל. הוא צריך לעבוד שם.

אני עכשיו מטפלת בפליט שסובל מבעיות נפשיות. ואותו מלון שמעסיק אותו אומר: "אני לא רוצה להעסיק אותו, הוא עובד נורא לאט, הוא מתנתק לפעמים." אגב, זה קרה לי גם בקיבוץ כשאמרו לי: "הוא פתאום בוכה באמצע יום עבודה, אנחנו לא יודעים מה לעשות איתו." אז מה היה הפיתרון של אותו פרקליט צבאי שעובד מולי? הוא כתב: "נא להחזיר את הנ"ל לכלא, המלון לא רוצה להעסיק אותו."

אז זה היחס. ואם יושבים ומדברים פה על "אור לגויים", מה שאני רואה זה חושך וסבל גדולים מאוד. ומאחר שאני יושבת פה על תקן המשפטנית אני רוצה לומר, הדבר הזה גם לא חוקי! מדינת ישראל חתמה על אמנה משנת 1951. שוב, אחד מהלקחים של השואה שדובר עליהם פה, שנאמר: לא עוד, לא עוד אנשים נרדפים ימצאו את עצמם מאחורי דלתות נעולות. ישראל חתומה על האמנה, היא הבטיחה לתת הגנה ומקלט לפליטים, והיא לא עושה את זה.

יש היום כמה מאות פליטים מסודן, חלקם מדרפור. הם שואלים אותי: "ומה הסטטוס שלי בישראל?" אני אומרת: "אין סטטוס." "ומה יהיה העתיד שלי בישראל?" אני אומרת: "אני לא יודעת." הוא כבר יצא מהכלא, הוא רוצה לבנות חיים, הוא רוצה ללמוד שפה. הוא שואל אותי: "ללמוד עברית או אנגלית?" אני אומרת לו: "אני לא יודעת."

חלק מהאנשים האלה נמצאים במצב הזה כבר שלוש שנים, במצב הזה של אי-ידיעה. יש לנו נשים וגברים שמופרדים מאז זה מעל זה. הגבר היה בכלא, ואת אשתו ואת ילדיו שמו במקלט. זו הייתה מידת הנדיבות של מדינת ישראל, לא לאסור את הנשים והילדים. והגבר רוצה לראות את אשתו וילדיו. מה יותר טבעי מזה?

אגב, היום, הדבר עוד מקומם אפילו יותר, כי לאחרונה הצבא משחרר את הפליטים דרך שגרה, כבר הבינו שהם לא מסוכנים. אבל עדיין המדינה לא מסוגלת להכריע מה יעלה בגורלם. ויש מין מדיניות כזאת של לטמון את הראש בחול ואז אולי הבעיה תיעלם. היא לא נעלמת! והאנשים האלה צריכים טיפול!

אני רוצה ליידיע שפתחנו הערב דוכן בחוץ ואנחנו מתרימים לצרכים הכי פשוטים: לטיטולים, ל"מטרנה", לתרופות. כי המדינה לא נותנת שום דבר מהדברים האלה. וסטודנטים של אוניברסיטת באר-שבע – למי שקרא בעיתון - אומרים: כל ערב הצבא משאיר פליטים ובורח. משאירים אותם על המדרכה, ילדים, נשים. ופה אני מתארת את הצד השלילי.

הצד החיובי של מה שקורה היום זה שהחברה האזרחית כן מתגייסת. ואני רוצה להזכיר את הארגונים שעושים במלאכה: "מוקד סיוע לעובדים זרים", עמותה חדשה ששמה "אס"ף" לסיוע פסיכו-סוציאלי לפליטים, עמותה של סטודנטים מבאר שבע שצמחה מאותו פרויקט בצ'אד של ישראלים שהיו במחנות

הפליטים, הכנסייה הנוצרית הבינלאומית, קיבוצים, מושבים. גם התנועה האסלאמית פתאום מצאה את עצמה מארחת פליטים בסוף שבוע ביישוב הבדואי לקייה. ושאלתי: "נו, ומה עשיתם איתם?" אמרו לי: "היו כמה חתונות, האכלנו אותם." זאת אומרת, על בסיס אישי, כך שאני חושבת שאנחנו אולי יכולים פה ושם לתת לעצמנו ציון טוב.

באופן כללי אם לא יבוא פתרון, ואם הוא לא יבוא מהר, אני לא יודעת מה יהיה. פרופ' יהודה באואר, שהוא גם חתן פרס ישראל ומומחה ידוע מ"יד ושם", אמר: "אם אנחנו לא נעשה משהו, ילדינו ונכדינו יקללו אותנו. ולעומת זאת, אם נתגייס לעזרתם, אנחנו נוכל להסתכל בסיפוק."

ואני חושבת שישאלים זוכרים אותה מחווה של ראש הממשלה בגין שדיבר עליה הרב לאו. לטעמי, זה מה שדרוש.

ברשותכם אתייחס במשפט למה שיוסי ציין, כשאנשים אומרים: "אם ניתן עזרה, יבואו עוד." אז ראשית אני רוצה לומר, ישראל ניסתה, וניסתה רבות לכלוא אנשים למעלה משנה וחצי מתוך חשש שיבואו עוד. בית המשפט העליון קבע שהדבר הזה אינו חוקי.

אבל מעבר לזה אני רוצה לומר, שישראל עוד לא קלטה פליט אחד! כך שלדעתי אין לה הבסיס המוסרי בכלל לדבר על מה יקרה אם. אולי נעשה את הצעד האחד הקטן, ואחר-כך נוכל לבקש עזרה, ולעשות כל מיני תכניות אחרות. אבל היום, במצב שבו אנחנו נמצאים, כשיש תינוקות ונשים וילדים ברחובות, אני הייתי שמה את השאלה הזאת בצד. תודה.

פרופ' יוסי שיין:

תודה. גב' סימונה הלפרין, בבקשה.

גב' סימונה הלפרין, סגנית מנהל אגף ארגונים בינלאומיים (ארב"ל), משרד החוץ:

ערב טוב. אני רוצה קודם כל להתייחס לדברים שרות מסינג'ר פתחה בהם. היא תיארה קצת את העבודה של הארגון בעולם וסיפרה על כמה פרויקטים מבין ה-300 פרויקטים בשלושים מדינות. אני רוצה להגיד שמשרד החוץ מפעיל את זרוע סיוע החוץ של ישראל: מש"ב – המרכז לשיתוף פעולה בינלאומי (The International Cooperation Center). ובמסגרת הזו, אני שמחה לומר שיש לנו ניסיון ופעולה בלמעלה ממאה מדינות בעולם, ועשרות פרויקטים כל שנה. אם כי בצניעות הראויה אני מוכרחה לומר גם, שאני לא יודעת אם ההיקפים מגיעים להיקף הפעילות, של הפרויקטים שה-AJWS מנהלים בעולם, גם מסיבות של צניעות תקציבית, לצערי. אולי עכשיו, עם ההצטרפות ל-OECD, מדינת ישראל גם תגדיל את היקף המימון שאנחנו יכולים להקציב לנושא. אבל נכון להיום אנחנו מאוד מוגבלים ולמעשה מבכים לפתחה של ממשלת ישראל מדי שנה על מנת לנסות להגדיל את התקציב הזה.

כל הנושא של מודעות למה שקורה בעולם, לא רק אצלנו פה במדינת ישראל, ולמקומות שבהם אנחנו יכולים לתרום, לסייע, לחלוק בניסיון וגם לעזור פיזית, הוא נר לרגלינו גם כמשרד חוץ וגם כמדינת ישראל ברמה של פעילות. את תפקידי הדיפלומטי הראשון עשיתי בקזחסטן, אחת מהמדינות של בריה"מ לשעבר, שרק קיבלה את עצמאותה. יצאתי לשם ב-1993. נהגתי לומר אז, שאין צורך להמציא את הגלגל מחדש בכל פעם ושישראל באה לשתף פעולה – ספציפית עם קזחסטן על רקע החוב המוסרי בשל מלחמת העולם ותרומתה דאז - וגם עם העולם בכלל.

ישראל היום נמצאת במקום שבו היא יכולה גם לתת בחזרה. וזה הבסיס, וכאן אני רוצה להודות לאסף ולסדרת הכתבות שלו ב"הארץ", כי אני חושבת שלפחות חלקית זה העיר, גם אותנו פה, גם את העם בישראל, וגם את ממשלת ישראל, להכיר, אולי מעט מאוחר מדי, בטרגדיה ההומניטרית הנוראית שאנחנו מתמודדים איתה בדברור ובסודן בכלל, ולהכיר בזה שאנחנו חייבים לפעול.

סיפר פה קודם עוה"ד ניל גרינגרס על הניסיון הראשון של ארגון "ישראייד" לבוא ולפעול בדברור. הגיעו ארגון ישראלי שאמר: אנחנו רוצים לעזור, בואו תגידו לנו איך, איך אנחנו מתחילים לעבוד, איך אנחנו מתחילים לפעול. הם כאמור קיבלו בתגובה כתף קרה מהארגונים הבינלאומיים (UNHCR ואחרים). לפחות חלקית, נובע הדבר מהעניין הארגוני: צריך מחויבות ארוכת-טווח וצריך תוכנית עבודה.

אבל חלק מזה, בל נשכח, נובע מהשיוך הלאומי: אנחנו כישראל לא יכולים לפעול בצ'אד, ודאי וודאי לא בסודן עצמה שברגע שישראלי דורך בה הוא הופך לאויב המדינה, אבל אפילו בצ'אד ובמדינות אחרות באזור, אנחנו כישראל לא יכולים לפעול באופן גלוי.

ולכן התמודדנו ארוכות, אנחנו במשרד החוץ, עם השאלה: איך בכל זאת עובדים ועוזרים? הרי זו המסורת שלנו, עליה קמנו, עליה אנחנו פועלים עשרות שנים גם במקומות אחרים, באזורים מסוימים בשקט ובאחרים באופן פומבי. איך אנחנו בכל זאת מרימים תרומה ועוזרים ופועלים לטובת אנשים שהם – אני לא יכולה לומר מוכי גורל – מוכי אדם. ואנחנו כעם היהודי וכמדינה שקמה מעפר ואפר לא יכולים להתעלם, לא יכולים שלא לתת מענה ולהשתלב במאמצים.

גיבשנו תכנית פעולה, המונחת על שולחן הממשלה, ואני מקווה שתאושר בימים הקרובים, שבה אנחנו כמדינת ישראל נשתלב גם באופן ישיר, לא בצ'אד ולא בסודן, אלא במקומות אחרים שבהם יש פליטים מסודן. לא כולם, אך מיעוטם מדרפור, חלקם הגדול ממקומות אחרים בתוך סודן. אנחנו נפעל באופן ישיר לסייע. יש פעילות שעומדת לצאת לפועל בימים אלה: בראשית יולי יצא צוות של רופאי עיניים, במימון ובארגון של משרד החוץ, לביצוע 'מחנה עיניים' – ניתוחי עיניים לאוכלוסיית פליטים – באחד ממחנות הפליטים שממוקם בקניה.

פעילות אחרת תהיה באמצעים עקיפים, לא פעילות ממשלת ישראל באופן ישיר, לאור העובדה שפעילות ישראלית מזוהה מסכנת את אותם פליטים במחנות, אם ייודע ברבים שישראל תורמת או משתתפת, או מסייעת. ולכן שם אנחנו מתכננים לפעול, במסגרת ההצעה שאמורה להיות מאושרת בימים הקרובים, באמצעות שני עמודי תווך אחרים: האחד, החברה האזרחית הישראלית, ודוגמאות לפעילות של החברה האזרחית הישראלית שמענו פה. השני, בשיתוף פעולה עם ארגוני האו"ם - בין היתר נציגות האו"ם לפליטים (UNHCR), תוכנית האו"ם למזון (World Food Program), קרן האו"ם לילדים (UNICEF) ואחרים - אנחנו בונים פרויקטים שיסומנו, ימומנו ויבוצעו בתרומת מדינת ישראל.

שוב, העיקרון המנחה הוא: אנחנו חייבים לפעול. אסור לנו להפנות את המבט. ומצד שני, ודאי וודאי שאנחנו לא רוצים להגיע למצב שהפעילות שלנו, שבאה ממניעים חיוביים, מסכנת את אלה שמקבלים את הסיוע. תודה.

פרופ' יוסי שיין:

ואחרונה חביבה, גב' ז'קלין מורקאטהטה, בבקשה.

גב' ז'קלין מורקאטהטה:

תודה וערב טוב לכולם. אתחיל בתודה על הכבוד הרב והזכות הגדולה שנפלו בחלקי להיות כאן בישראל. זהו הביקור הראשון שלי כאן בישראל וברצוני להודות למתכנני האירוע ולכל האנשים שאפשרו לי לבוא לכאן. ברצוני להודות במיוחד לגארי סאסמן, לקולגה שלו נעמה שלו, לסטנלי ברגמן, לחבר הקונגרס סטיב ישראל, בארה"ב, וכן לחברתי שרון רולינג שהצטרפה אלי לטיול לישראל.

כבוד רב הוא לי להיות בישראל. כניצולה מרצח-עם - ואני מדברת בשמם של כל הניצולים מרצח העם ברואנדה - קיומה של ישראל היה לנו תמיד מקור להשראה. מדינת ישראל, ארץ של עדים וניצולים, של חלומות ושל פעולות, היתה תמיד מקור השראה לי ולניצולים עמיתים של רצח העם ברואנדה. היא הראתה לנו תמיד כי למרות כל אשר סבלנו, אין מקום לייאוש. באמצעות קיומה של ישראל, ניצולי רצח-עם כמוני נקראים להכיר בעובדה כי למרות כל הסיכויים, קבוצה של אנשים מסורים המורכבת במידה רבה מניצולים, עדים וילדי ניצולים, יכולה לבנות בהצלחה חברה תרבותית ודמוקרטית, המסורה לא רק לשירות אזרחיה אלא גם לשירותו של העולם בכלל.

ידידים יקרים, כפי ששמענו מפיהם של דוברים קודמים, אנשי צוות הדיון, המצב בדברפור הולך ומתדרדר מאז תחילת 2003. כניצולת רצח-עם - ואני משוכנעת שאני מדברת גם בשמם של ניצולי שואה - קשה מאוד לראות שוב הרג של אנשים חפים מפשע ולראות שוב כי הקהילה הבינלאומית עושה מעט מאוד כדי לשים קץ למצב. אישית, בשעה שאני קוראת, שומעת, ורואה בטלוויזיה אודות גברים חפים מפשע הנהרגים ונשים הנאנסות בדברפור, אני שבה אל שנת 1994, בשעה שארצי, רואנדה, חוותה את אחד ממעשי רצח העם הגרועים ביותר בהיסטוריה המתועדת. אני זוכרת כיצד השתנו דרמטית חייה של ילדה בת תשע, תוך מאה ימים בלבד.

יורשה לי לספר לכם בקצרה אודות ניסיוני האישי. ב-1994 הייתי בת תשע. היו לי הורים, היו לי ששה אחים ואחיות. הייתי מוקפת תמיד בקרובי משפחה ובחברים. הלכתי לבית ספר וכמו לכל ילדה בת תשע היו לי מטרות וחלומות. זאת אף שגדלתי בסביבה שבה בני הטוטסי (Tutsi), הקבוצה האתנית שלי, היו מיעוט ברואנדה וסבלו מהפלייה, מרדיפות ולעיתים קרובות גם מהרג, מאז שנת 1959. אולם החיים ברואנדה, אף שכאמור גדלנו בסביבה מפלה ולא צודקת שכזו, איש מאתנו לא חשב באמת כי רוע כזה שאירע ב-1994 אכן יתרחש ברואנדה. איש מאתנו לא העלה על דעתו כי הקהילה הבינלאומית תאפשר לדבר כזה לקרות, במיוחד לאור השואה, רצח העם בקמבודיה ושאר מעשי רצח העם שהתרחשו לפני 1994. אולם בתחילת 1994, ממשלת רואנדה הנשלטת על ידי ההוטו (Hutu) שוב הודיעה כי קיימת "בעיית טוטסי" ברואנדה וכי הפתרון הסופי לבעיה זו יהיה הרג של כל בני הטוטסי, גברים, נשים וילדים, ללא הבחנה. כך, בימים הבאים, אחרי ה-6 באפריל 1994, התאריך הרשמי שבו החלו מעשי הטבח, אולצתי להימלט מביתי עם סבתא שלי, שאתה הייתי באותו זמן. תחילה ברחנו אל משרד המחוז שלנו כי חשבנו ששם נהיה מוגנים. אבל ימים ספורים בלבד לאחר מכן, שכנינו בני ההוטו, שהם כאמור קבוצת הרוב האתני ברואנדה, החלו לעקוב אחרינו עם מאצ'טות ואלות, באומרם כי כל בני הטוטסי הם מקקים ונחשים וכולם ראויים למוות. בני הוטו שהיו שכנינו בעבר, החלו להתקיף אותנו אבל בדרך נס סבתי ואני נמלטנו ועד מהרה מצאתי את עצמי מתחבאת בביתו של איש הוטו. היתה משפחה של בני

הוטו שהסכימה להסתיר אותנו, אך לאחר ימים ספורים גילו אותנו. עד היום אני זוכרת את הבוקר שבו התעוררתי מחבטות חזקות בדלת ושמעתי גברים צועקים. תוך דקות ספורות עמדו מעלי גברים ונערים בני הוטו עם מאצ'טות מגואלות בדם כשהם צועקים על האיש שהחביא אותנו: למה אתה מחזיק את המקקים האלה בביתך? למה אתה מחזיק את הנחשים האלה? האם אינך יודע שכל בני הטוטסי ראויים למות? סבתי ואני חשבנו כי זה הסוף שלנו, אך שוב שרדנו את התקרית הזו. לבסוף מצאתי מקלט בבית יתומים שהיה בבעלותו של כומר איטלקי, אשר בתחילת הטבח ב-1994 החל לאסוף אליו ילדים ולהגן עליהם. בבית יתומים זה שרדתי בסופו של דבר. אבל הזיכרונות מבית היתומים עדיין רודפים אותי. עד היום עודני זוכרת את בכי התינוקות ששמעתי בלילות, תינוקות שבכו על הורים שאותם לא יראו עוד לעולם. עודני זוכרת את הימים שבהם ראיתי ילדים שזרועותיהם או רגליהם קוצצו באים לבית היתומים. עודני זוכרת את הבקרים שבהם התעוררתי וראיתי גופות של מתים מאחורי הגדרות של בית היתומים. וכאשר נמשך רצח העם, אני זוכרת את הלילות שבהם המיליציה של ההוטו ואזרחים בני ההוטו נהגו לבוא אל בית היתומים ולהודיע לנו ולכומר האיטלקי כי הם יהרגו כל ילד טוטסי בבית היתומים. ממשלת רואנדה בהנהגת ההוטו הכריזה כי כל הטוטסי ראויים למוות ולכן אין זה חשוב אם היית ילד או אם היית אישה.

אף ששרדתי את רצח העם בארצי ב-1994, נודע לי בסוף רצח העם כי להורי ולששת אחי ואחיותיי לא שיחק המזל. נודע לי כי יום אחד שכנינו בני ההוטו - אנשים אשר רק חודשים ספורים קודם לכן נהגו לבוא לביתי ולשתות משקאות, אנשים שעם ילדיהם גדלתי, שיחקתי, והלכתי לבית הספר - אותם אנשים עצמם, אותם שכנים עצמם, הגיעו לביתי ולקחו את הורי ואת ששת אחי ואחיותיי, את רוב דודי ודודותיי, אל הנהר הסמוך ושם טבחו אותם. "פשעם" היחיד היה, כמובן, היותם טוטסים, וב-1994 זה היה פשע הראוי לעונש מוות. הייתי בת-מזל בכך שהוענק לי מקלט והגעתי לארצות הברית בסוף 1995, שם ניתנה לי ההזדמנות להתחיל חיים חדשים וללכת לבית ספר.

אולם בהגיעי לאמריקה, אחד הדברים שהטרידו אותי באמת היה להיווכח כי בשעה שרצח העם מתחולל בארצי, כמה מדינות ידעו מה קורה ומדינות כה רבות יכולות היו להתערב, לעשות משהו. אך הקהילה הבינלאומית נותרה אדישה ושותקת, ממש כפי שנהגה בתקופת השואה.

אני זוכרת שכל יום במשך רצח העם, במשך אותם מאה ימי הרג, מי מאתנו ששרדו יום נוסף נהגו לומר לעצמם "לא ייתכן שמעשי ההרג האלה יימשכו עוד יום אחד. מישהו ודאי ישמע על המתרחש ברואנדה, ואם ישמעו, ודאי יבואו לעזרתנו." לכן, להגיע לארצות הברית ולשמוע כי אנשים ידעו ולא עשו דבר, היתה התנסות שוברת לב וקשה היה לי להבין זאת. אך בו בזמן, ידעתי כי סוג זה של אדישות, סוג זה של דומיה תוך כדי רצח-עם הן משהו שאקדיש את חיי כדי להילחם בו. הצבתי זאת לעצמי כמטרה לכל חיי ובמשך שש השנים האחרונות נסעתי עם ניצולי שואה ולימדנו אנשים אודות הפשע של רצח-עם. בימים אלה אני גם כותבת ספר על חוויותיי, בעזרתו של ד"ר אלי ויזל.

אני מאמינה בכל לבי כי אפשר למנוע רצח-עם, מאחר שיש התראות לרצח-עם ולקהילה הבינלאומית יש את האמצעים למנוע זאת. היו התראות רבות לפני שהתרחש רצח העם ב-1994 בארצי, ורובנו יודעים היום כי מתחולל רצח-עם בדפרור. אולם שוב, אותה השתיקה, אותה האדישות מצד הקהילה

הבינלאומית. אני סבורה כי חיוני הדבר שכל אחד מאתנו יתחיל להבין כי מה שקורה בדרפור קורה לנו. הגיע הזמן שנתחיל להבין כי הפשע של רצח-עם הוא בעיה כל-עולמית. אין זה משהו הקורה באפריקה. זה קרה באירופה, זה קרה באסיה וזה עלול לקרות בכל מקום. אני סבורה כי מה שכל אחד ממשותפתי הדיון מנסה לומר הוא כי אין אנו יכולים עוד להיות אדישים. ההיסטוריה של שתיקה לנוכח רצח-עם חייבת להיפסק, אם לא למעננו אזי למען ילדינו.

ובכן, אשוב ואומר, לעונג הוא לי להיות כאן ואני מקווה, אני סמוכה ובטוחה כי אתם כישראלים, כאנשים היודעים מה קורה כאשר אנשים אדישים, כאשר אנשים שותקים, אני סמוכה ובטוחה כי בשובכם היום לבתיכם תתחילו לשוחח עם שכניכם ועם חבריכם על המתרחש בדרפור. בשנת 2004 היתה לי הזדמנות לנאום בפני העצרת הכללית של האומות המאוחדות, כאשר הארגון קיים אזכרה לרגל יום השנה העשירי לרצח העם בארצו. ועד עצם היום הזה עודני זוכרת, אחרי תיאור חוויותיי במשך רצח העם וההריגות הרבות שלהן הייתי עדה, אני זוכרת כמה נציגי מדינות שניגשו אלי ואמרו: "אנו מצטערים, לא ידענו מה התרחש ברואנדה." אולם, עבור כל אחד מאתנו שהגיע לכאן היום, לא ייתכן שנלך עתה הביתה ונאמר שלא ידענו. לא ייתכן כי עוד שנים מעתה נוכל לפגוש מישהו, ילד מדרפור, אשה מדרפור, ולומר לו או לה כי לא ידענו, מאחר שאנו יודעים. וכאנשים יודעים מוטלת עלינו האחריות לדבר בקול רם, לדבר למען האנשים הנהרגים בדרפור.

לכן, בצאתנו מכאן הלילה, ברצוני שוב לעודד את כולכם לעשות כל שביכולתכם לעזור לאנשי דרפור. הבה לא נשתוק, הבה לא נהיה אדישים לסבלותיהם בזכרנו את דבריו של ד"ר אלי ויזל כי "האדישות היא תמיד ידידתו של האויב, שכן היא מועילה לתוקפן ולעולם אינה מועילה לקורבנו, אשר כאבו גדל כאשר הוא או היא חשים כי נשכחו." אני מודה לכם מאד על תשומת לבכם.

פרופ' יוסי שיין:

תודה ז'קלין, מדהים לשמוע ולהבין את העוצמה הזו ממך. אנו מודים לך על בואך לכאן.

לפני שנפתח את הדיון לשאלות מהקהל, אני רוצה להודות לנעמה שלו שהייתה פה מאוד אינסטרומנטלית בהרמת הערב הזה. אני מאוד מודה גם לד"ר גארי סאסמן ולאלי פריד שמפתח בבית הספר את כל התכנית של "תיקון עולם". תודה גם לד"ר שרית בן שמחון-פלג, ללימור רחמנוב, ולכל מי שעשה פה במלאכה.

אני רוצה להודות לקרן פירס (Pears Foundation) שתמכה ומימנה את האירוע הערב ושמאפשרת לנו בביה"ס לעשות דברים מאוד חשובים נוספים. תודה גם לוועד היהודי-האמריקני (American Jewish Committee) שסייע לנו בהפקת תערוכת הצילומים, למארחינו בבית התפוצות ולכל האחרים שעזרו לנו במשימה.

שאלות בבקשה.

תגובות מהקהל

מהקהל:

יש לי שאלה לגבי הלפרין ממשרד החוץ. דיברת על סיוע ישראלי לקורבנות עצמם, לפליטים. אותי מעניינת האפשרות ליוזמה דיפלומטית למעורבות של ממש בסכסוך עצמו, אם זה של ישראל בשיתוף מדינות אירופה או עם ה-UN או עם ארגונים בינלאומיים. כלומר, מה בדבר מעורבות ישראלית למען הפסקת רצח העם?

גב' רות מסינג'ר:

אני מכירה את השאלה בעצמי. הקריאה לכוח בינלאומי לשמירת שלום תגיע לכל אחת ממדינות העולם. כך תוכל כל מדינה להתקדם לקראת זה.

גב' סימונה הלפרין:

אומר שני דברים. ראשית, ישראל – גם במסגרת המגעים בזירה הבינלאומית – מעורבת ודוחפת מדינות אחרות להיות מעורבות בעניין של הפסקת רצח העם. זו מטרה ראשונה במעלה. גם בנאום השנתי של שרת החוץ בעצרת הכללית של האו"ם ב-2006 היתה התייחסות לסוגיית דרפור וקריאה למדינות העולם לפעול.

אבל אעלה כאן עוד סוגייה: ישראל מתחילה כעת תהליך של השתתפות פעילה בכוחות שמירת שלום של האו"ם (Peacekeeping Forces). אנחנו לא נוכל וזה לא ריאלי לצפות שישראל תוכל להשתלב באיזה שהוא אופן במהלך של שמירת שלום או יישוב סכסוך באזור כמו דרפור, סודן או באזור אחר, שבו בעצם היותה של ישראל מעורבת, היא רק תסכן יותר, גם את האוכלוסייה הנפגעת וגם את הכוחות האחרים שפועלים. ופה אנחנו חייבים להיות ריאליים.

אנחנו הבענו אכזבה מהיעדר פעולה מספקת של האו"ם כארגון, ושל אומות העולם, בהתמודדות עם הטרגדיה של דרפור, אבל כשישראל מביעה אכזבה זה נתפס כקנטרני מעט. במקביל, היום מלאה כשנה לפעילות של "המועצה לזכויות אדם". מועצה זו היא גוף חדש, שקם על חורבותיה, אם תרצו, או על כישלונה של "הוועדה לזכויות אדם" שקדמה לה בז'נבה. ואני חושבת שבשנה של פעילות, כאשר המשבר בדרפור הוא ללא ספק המשבר ההומניטרי מספר אחד והגדול ביותר בעולם בימים האלה; כאשר המועצה לזכויות אדם דנה בו במושב מיוחד שכונס לרגל העניין, פעם אחת בלבד במהלך כל השנה, והגיעה להצעת החלטה שהתקבלה וש"מברכת את ממשלת סודן על שיתוף הפעולה שלה"; וכשממשלת סודן מונעת מכוח ה-OIC אפילו לרדת לשטח, ואוסרת על הגעה לשטח של כוחות שמירת שלום של האו"ם (לא בשל השתתפות ישראל, כי אם מונעים לחלוטין את הפעילות של כוחות שמירת שלום שירדו לשטח) - זו תעודת עניות גם למועצה לזכויות אדם וגם לפעולה של האו"ם ושל הארגונים הבינלאומיים במהלך השנה הזו. תעודת עניות שמתחזקת בשל הפוליטיזציה המובהקת של המועצה

שלצד הטיפול בכפפות משי במשברים עולמיים אמיתיים כדרפור, בילתה את מרבית זמנה (שלושה מושבים מיוחדים ועוד דיונים במושבים הסדירים) בגינוי ישראל כמפרת זכויות אדם של הפלשתינים תוך התעלמות מוחלטת מהטרור, הקסאמים על שדרות והזכות להגנה עצמית.

בנושא הובלה/השתתפות ישראלית בסוגיית דרפור בזירה הבינלאומית: אנחנו חייבים לזכור שאם ישראל לוקחת על עצמה תפקיד מוביל, אנחנו עלולים רק לטרפד מהלכים של מדינות אירופה ושל העולם המערבי, שמנסים לפעול שם – וזו לא המטרה.

אני יכולה לומר, שאנחנו פעילים בשיתוף פעולה עם גורמים אחרים כדי לקדם ולוודא שאכן תהיה פעולה. ואנחנו אפילו משלמים חלק יחסי מהעלות של כוחות שמירת השלום של האו"ם, שעדיין יושבים בחרטום ומצפים לאישור לרדת לשטח.

פרופ' יוסי שיין:

אולי אפשר גם להוסיף שבאותו דו"ח עליו את מדברת, מדינת ישראל מקבלת את החלק הגדול ביותר בדו"ח, כפוגעת בזכויות אדם (abuser of human rights). אפילו באו"ם הבינו השבוע שהטירוף הזה כבר באמת מוחלט. בעוד שהחלק הכי גדול בדו"ח מוקדש להפרת זכויות אדם בישראל, הטבח בדרפור מקבל אולי שני עמודים בכל הדו"ח!

כך שהבעיה היא הרבה יותר רחבה. לכן פה, אני חושב, ההפרדה בין ישראל לבין העם היהודי, כלומר האם באמת ניתן לעשות הפרדה כזאת בדיון, היא סוגיה מאוד קריטית.

מהקהל:

שמי דבורה. השאלה שלי, ואני מקווה שהיא לא רטורית: האם יכולנו לזהות, האם יכולנו לדעת, האם יכולנו למנוע, האם יש לנו כלים לעתיד? כל כך הרבה פעמים חזינו ברצח-עם.

פרופ' יוסי שיין:

מי שקרא את ספרה של סמנתה פאואר על רצח-עם, אשר זכה בפרס פוליצר, מבין היטב את גחמות ההתייחסות לרצח-עם וכיצד, למרות השמעת צפירות האזעקה, הדברים חוזרים על עצמם בבירור, בסרברניצה, ברואנדה, בדרפור ועוד ועוד. שוב ושוב אנו מחמיצים, והשאלה היא מדוע.

גב' רות מסינגר:

אומר רק כי על אנשים כמו האנשים כאן, בבית ספר הרטוך, להתחיל ולהבין זאת. הייתי גם חולקת שבחים רבים לתנועת הסטודנטים בארצות הברית. מתרחשת פעילות רבה בקמפוסים, וכמה סטודנטים, אף לאחר שסיימו את המכללה, הקימו ארגון הנקרא: Genocide Intervention Network (רשת התערבות ברצח-עם), לפני ארבע שנים בלבד. רוב עיסוקם עתה הוא אודות דרפור ובין היתר הם עשו

ניתוח המציע היכן לקחת כספים מחברות הנפט. אולם כוונתם, בעבודתם בצמוד לסמנתה פאואר, היא לפתח את רצח העם לתחום מחקר. הם רוצים לזהות את הסכסוכים בעולם העלולים להוביל לרצח-עם ולהמריץ התערבות מוקדמת.

מר אסף אוני:

יש שני לקחים עצובים מאוד. אחד זה רואנדה, שבה אפשר היה למנוע את רצח העם. אני חושב שכל מי שמכיר קצת את הסיפור יודע שהכוח הרב-לאומי שהיה שם היה יכול לעשות את זה. הפקודות שלו היו לא להתערב. גם היה מידע לגבי מה שקורה, מידע תקשורתי, זה כוסה בתקשורת, היו שם כתבים. ובכל זאת העולם לא עשה שום דבר.

הלקח העצוב השני זה שעקרון ההומניטרית (Humanitarian Interventionism) של בלייר וקלינטון - שהביא לפלישה מוצלחת לסיירה ליאון, שבאמת מנעה רצח של עשרות אלפים, של מאות אלפים - גוסס או מת בעקבות המלחמה בעיראק ובעקבות כל מיני פעולות אחרות. אבל שני הלקחים האלה לא פוסלים את האפשרות, לא מייתרים את האפשרות, שחייבים לעשות את זה. כלומר, חייבים להאיר את המקומות שבהם יכול להיות שיקרה רצח-עם או פשוט מוות של אלפים, סכסוך שיגבה חיים של אלפים.

אני חושב שהתקשורת יכולה לעשות את זה. כל הגופים שפועלים, גם הגופים שפועלים עכשיו בצ'אד, פועלים בחושך. אף אחד לא יודע מה האינטרסים של מי שמחמש עכשיו את האפריקאים. ממשלת צ'אד שולחת משאיות עמוסות בנשק לבני הדאג'ו האפריקאים, כדי שיילחמו בג'אנג'אווייד. למה? האם הם מנסים לפנות את השטח כדי ליישב שבטים אחרים? מי שולח נשק לג'אנג'אווייד בצ'אד? האם זה הג'אנג'אווייד בסודן? האם זה כוחות מורדים נגד ממשלת צ'אד, שמנסים לגייס אותם בשבילם? אין מידע. כולם פועלים בחושך. ברגע שאתה יודע את האמת, ברגע שאתה יודע מה מתרחש, אתה יכול לפחות לקוות שהעולם למד את הלקח מרואנדה. ובגלל זה חייבים להמשיך לנסות.

מהקהל:

כל הדוברים באמת תיארו כאן מצב מזעזע, וזה היה קשה לשמוע, וכולנו מכירים ויודעים את המצב. אני רק רוצה להעיר עוד פן אחד שלא דיברנו עליו הרבה, ואולי נמשיך לדבר עליו בכנסים או בעוד מפגשים: הנכונות והרצון של הרבה מאוד ישראלים להתגייס ולתרום לשינוי המצב, לעזרה ולסיוע. לפני כחודש עשינו אירוע [בנושא משרות עבודה בעולם השלישי] אתכם בביה"ס לממשל. צפינו שיבואו מאתיים איש אבל הגיעו אלף. יותר משזו הייתה הצלחה של הכנס עצמו, זה היה מדהים לראות כמה ישראלים מוכנים להתגייס. ממשלת ישראל לא מספיק מהירה, היא לא קוראת את התמונה מספיק מהר. היא לא נותנת תשובות מספיק מהר. אנחנו ב"ישראל" רצים עם התוכנית שלנו כבר למעלה מחודשיים-שלושה, ועדיין אין תשובה ואין מענה. אני רוצה להגיד גם לגב' מסינג'ר וגם לז'קלין: יש כאן הרבה מאוד צעירים, שרק יגידו להם, הם יצאו לאן שיגידו להם. וזה היום דרפור ואת מחר אנחנו אולי לא נוכל למנוע, אבל אנחנו מתגייסים ויכולים לעשות את העבודה. וזאת גם ההזדמנות להגיד לגב' מסינג'ר, שאולי

כדאי שנעשה יותר שיתוף פעולה עם ארגונים כמו שלך או עם ארגונים אמריקאיים אחרים או עם ארגוני האו"ם, שכן יכולים להיכנס למקומות שאנחנו לא יכולים להיכנס אליהם. ואז יש באמת מאגר עצום של ישראלים, גם לעזור לענת בן דור, ואנחנו רואים את זה עם הבחורה המתנדבת הזאת מהאוניברסיטה בבאר-שבע, ובאמת, יש מאגר עצום. בואו נראה איך אנחנו מנצלים את זה. אנחנו לא נמנע את הרעות החולות שיקרו בעולם, אבל אנחנו נוכל לסייע בתור יהודים ובתור ישראלים.

מהקהל:

שלום, קוראים לי אור. השאלה שלי מופנית לעוה"ד בן דור ולגב' הלפרין: איך אתן רואים בחלומותיכן הוורודים את הפתרון הממלכתי שתיתן המדינה לפליטים שמגיעים לפה, בהנחה שמדובר על מספרים הרבה יותר גבוהים ממה שקיימים כיום?

עוה"ד ענת בן דור:

מ-2002 מדינת ישראל הקימה והפעילה מערכת לקבלת פליטים, לראשונה אני חייבת להגיד. המדינה חתמה ב-1954 על האמנה, ושנים ארוכות חלפו ולא נעשה דבר. אבל היום יש לנו מערכת מדינתית, יש ועדה בין-משרדית שיושבת במשרד הפנים. חברים בה נציגים ממשרד המשפטים, ממשרד הפנים וממשרד החוץ. יושבת הראש היא עוה"ד עופרה פרידמן, שוודאי מוכרת פה לרבים. הוועדה הזאת אמונה על ההחלטה מי זכאי להגנה ומי אינו זכאי להגנה. עוד דבר שפועל היום, וזה פועל יפה - ואני חייבת להגיד שבעניין הזה ישראל כן הייתה נדיבה מעבר למה שהאמנה מחייבת - זה מתן הגנה זמנית לאנשים במדינות קונפליקט, כאשר המצב במדינותיהם הוא כל כך חמור שיש סכנה לחייהם אם הם יוחזרו. והיום ניתנת הגנה זמנית כזאת לאנשים מקונגו ומחוף השנהב.

אז אני חושבת שהתשובה הקצרה היא: צריך להפסיק את האפליה, שהיא אגב אסורה לפי אמנת הפליטים, אסור להפלות בין אנשים לפי מדינת מוצא. לא צריך להתייחס אל הפליטים הסודניים כפי שהתייחסו אליהם, כאל נתיני מדינת אויב. צריך להתייחס אליהם כאל פליטים, להכניס אותם אל מערכת המקלט ולנהוג בהם כפי שאמנת הפליטים מחייבת.

ואני צריכה לומר, שאמנת הפליטים לא מחייבת מדינה לאפשר לפליטים להתאזרח בתחומה. היא יכולה לתת הגנה זמנית עד למועד שבו הם יוכלו לחזור למדינתם. וייתכן למשל לגבי פליטים סודניים, שראוי לעשות איזה שהיא הפרדה, אמנם לא כולם מדרפור, ויש אנשים שהם מדרום סודן, ויכול להיות ששם יש מצב שלאט-לאט הולך ומשתפר, ואולי יום אחד יוכלו לחזור לבתיהם. כך שמה שאני רוצה לומר, אולי השורה התחתונה: הכלים המשפטיים קיימים. אפילו המערכת קיימת. היא אמנם קטנה ולא מפותחת. היא צריכה אולי חיזוק. כל מה שצריך, זה להתחיל, ואני חוששת שישראל לא התרגלה לקבל פליטים שאינם יהודים. ישראל קלטה הרבה אנשים עם מצבים דמויי פליטות משך כל השנים האלה. אבל כל ההתחייבות הזאת של אמנת הפליטים, כל הרבותא הזאת, מה שהרב לאו דיבר עליו, זה העניין הזה של ה"אור לגויים", זה לא להסתכל רק על חוק השבות, אלא להסתכל גם על אותם פליטים. וזה לדעתי מה שצריך לעשות.

פרופ' יוסי שיין:

אולי באמת צריך להזכיר, שבמשפט הבינלאומי אין שום חובה על מדינה לקבל אנשים. יש לה חובה לתת לאנשים לצאת, אבל אין לה שום חובה לקבל אנשים. יש לה חובה, אחרי שהיא קיבלה אנשים - מה שנקרא first asylum, קבלת פליטים - לטפל בהם בצורה מסוימת, ואסור לה להעביר אותם לאזורים שבהם יש סכנה מוחשית לביטחונם וחייהם. אבל אין לה שום חובה גם לעשות resettlement (יישוב מחדש). היא לא צריכה לתת להם להפוך לתושבי קבע.

וזאת אחת הדילמות הגדולות בכלל של מדינות כשהן פותחות את גבולותיהן, כי מיד יש את הסוגיה של second asylum country (מדינת מקלט שנייה), לאן הם הולכים? והדבר הזה מוצף היום, אנחנו רואים את הדברים האלה באסיה, במקומות רבים. אני עסקתי בזה שנים, הפתרונות הם לא פשוטים. וכפי שאת אומרת, המוסד הזה שהמדינה הקימה עכשיו הוא חדש יחסית, יש מדינות רבות שמנסות להקים אותו. אבל הדברים האלה הם לא פשוטים בהרבה מדינות, כפי שראינו את כוח השלום ההולנדי בסרברניצה (Srebrenica) ובמקומות אחרים. יש פה דילמות רציניות מאוד, שישראל לא נתנה את עליהן את הדעת ועכשיו אולי מתחילה להתעסק בהן.

גב' סימונה הלפרין:

אני אתייחס רק בכמה מלים, כי באמת אני חייבת להקדים ולומר, אני באה מהאגף לארגונים בינלאומיים במשרד החוץ. אנחנו מטפלים ביחסי החוץ של מדינת ישראל, אנחנו לא מטפלים באחת הסוגיות הקשות המונחות לפתחה של מדינת ישראל: מה עושים עם מבקשי המקלט שכאן.

עם זאת, אני חייבת להתייחס לשתיים-שלוש מהנקודות. קודם כל, תודה לעוה"ד ענת בן דור, כי היא דייקה, וחשוב להבהיר את הדברים. כשמדובר פה על מתן מקלט, מדובר על מתן מקלט זמני והגנה, כלומר לא להעביר אותם למקום שבו האנשים הם בסכנת מוות, בסכנת חיים, בסכנת אי-חיים. ואכן במחויבות הזאת אנחנו עומדים, לא תמיד בצורה המכובדת ובצורה שבה רובנו היינו רוצים לראות את מדינת ישראל עומדת ביחס לאנשים שהם מבקשי מקלט.

צריך להבהיר פה עוד דבר. לא כל, ואפילו אני אדייק יותר ואומר, חלק גדול ממבקשי המקלט לא יהיו זכאים בסופו של דבר למעמד של פליטים, להכרה כפליטים. וגם את זה אנחנו צריכים לזכור כשאנחנו באים להתמודד עם הסוגיה, ואני חושבת שגם בזה עוה"ד בן דור בוודאי תוכל להרחיב יותר בחלק המקצועי. עם כל זאת, לישראל יש מחויבות, למרות שישראל היא גם לא מדינת מקלט ראשונה עבור כל אותם פליטים.

אנחנו צריכים לזכור שלישאל אין בכלל גבול עם סודן, וכל מבקשי המקלט שמגיעים לישראל מסודן מגיעים לכאן אחרי שהם עברו במצרים. חלקם, לא חלק קטן, התחילו כבר תהליך של בקשת מקלט. חלקם אפילו זכו להכרה על ידי השלטונות המצרים כפליטים – ובכל זאת הם בחרו להמשיך ולעבור לישראל.

ופה צריך לומר, שלמרות שיש בסיס חוקי לטיפול במסתננים לפי חוק ההסתננות, היות והם מגיעים ממדינה שהוגדרה כמדינת אויב, מדינה עוינת, למרות זאת מדינת ישראל הגיעה להכרה שחייבים לתת קודם כל מענה אנושי. ולכן יש תהליך של ביקורת שיפוטית, של דיין שנפגש עם כל אותם מבקשי מקלט. יש תהליך של ניסיון לתת תנאים ולספק הגנה לכל אותם מבקשי מעמד, מבקשי מקלט.

יתר על כן, אנחנו רואים בזמן האחרון פעולה של הממשלה שהתעוררה, ויש ועדה בין-משרדית שהוקמה כדי להתמודד עם הסוגיה, ועדה שבראשה עומד שר הפנים, שזה הדרג הבכיר ביותר שאפשר לצפות לו, דרג מיניסטריאלי, שגם תהיה מסוגלת לקבל החלטות והמלצות. ואנחנו מקווים שלא נמשיך לראות מראות של ילדים שננטשים עם ההורים באישון לילה במקומות שלא היינו רוצים לראות אותם. וגם לא היינו רוצים שאף אחד יזכה לטיפול הזה. יהודי, לא יהודי, לא יהודי, לא יהודי, לא יהודי.

מהקהל:

שמי דליה שיינברג, אמריקאית-ישראלית, ואני לומדת באוניברסיטת תל-אביב. אני חושבת שאנחנו מאוד חזקים בישראל בללמוד את הילדים שלנו על נושא השואה. אנחנו מאוד מודעים למשמעות, אנחנו חושבים על זה הרבה ואנחנו יודעים להגיד טוב מאוד: לעולם לא יקרה עוד פעם. לא עוד. אבל אני חושבת שלפעמים איבדנו את הפן האנושי של מעשי רצח-עם אחרים, במקומות אחרים בעולם. ואני לפחות מרגישה שהכנס הזה שינה אותי, שינה את התודעה שלי. אני מקווה שאני מדברת בשם כולם פה.

ואני חושבת שיש דבר אחד קטן שאפשר לעשות, ואולי יכולים להתגייס לעשות את זה. היה כל כך הרבה רצון טוב פה באולם, שכל אחד מאיתנו שיש לו איזה שהוא קשר עם החברה האזרחית או עם גופים אחרים או עם אוניברסיטאות אחרות או עם בתי ספר, יכול להזמין את האנשים שבאו לפה מחו"ל לדבר על מצבים אחרים בעולם, ז'קלין ורות מסינג'ר, שדיברו בצורה שממש שינתה את התודעה שלנו. שילמדו את כל החברה, ולא רק האנשים שיושבים פה באולם, החל מהילדים הקטנים בבתי ספר, להשלים את הצד השני של הנושא הזה של רצח-עם. כלומר שזה לא ייחשב רק משהו של היהודים, לא רק משהו פנימי. אלא לדבר את כל החברה שלנו לפעולה.

אני מבקשת מכולם, תחשבו על הקשרים שלכם עם ארגונים אחרים, עם אוניברסיטאות, עם בתי ספר, חברה אזרחית. תזמינו אותם. הם מדברים מדהים. לפחות אותי זה מאוד ריגש.

מהקהל:

מי מונע עכשיו את הכוח הבינלאומי מלהיכנס לתוך סודן?

תשובה:

ממשלת סודן.

גב' רות מסינג'ר:

רציתי רק להשיב לדבריה של דליה. הזמן שהוקצה לי לדבר היה מוגבל מאד, לכן דיברתי על פעולתו של ה-American Jewish World Service והקואליציה להצלת דרפור. אנו דוחפים עדיין את ממשלתנו. עוד רבה המלאכה לעשותה. סודן אינה רוצה בכוח לשמירת השלום. אולם ארה"ב ובריטניה כתבו את החלטת האו"ם כך שסודן נאלצה לתת רשות. אין די במאמצים חלופיים שכאלה. לכן, לכו אל החברה האזרחית. לכו אל אתר האינטרנט של ה-AJWS (www.ajws.org). ענדו את צמיד היד הירוק "Save Darfur" (הצילו את דרפור). ענדו צמיד אחד כדי שיזכיר לכם כי יש רצח-עם מתמשך וכי אין אנו עושים די. ענדו שני צמידים, כפי שאמרו לי נערים בלוס-אנג'לס, אם תענדו שניים, אם מישהו ישאל מה פירוש הדבר, תוכלו להסיר אחד ולתת לו.

פרופ' יוסי שיין:

אני רוצה לומר משהו לכל השואלים: בית הספר לממשל נמצא באוניברסיטת תל-אביב. יש בכלל ששואלים, בשביל מה צריכים בי"ס לממשל? הרי בי"ס לממשל הוא לא Advocacy group, הוא לא קבוצה שמקדמת עניינים. ויש הרבה פה באקדמיה, כולל בסנאט האוניברסיטה, שחושבים שאפילו ערב כזה הוא לא ראוי ברמה האקדמית. ואני לא אומר את זה לגנאי.

השאלות האלה צריכות להישאל כשאלות אקדמיות, ולא כשאלות שמעוררות תודעה. ראינו באמת, כפי שנאמר מקודם, שכאשר הזמנו את נציגי סוכנויות האו"ם לכאן, הזמנו אולם קטן כי לא ידענו כמה סטודנטים יבואו. פתאום הודיעו לי מהביטחון שהצטברו כ-700 איש בחוץ, ישראלים צעירים, והיינו צריכים לעבור לאולם גדול מאוד. אם כן יש צמא אדיר של הצעירים באוניברסיטה. אבל האוניברסיטאות לא נותנות את דעתן, זה לא מעניין אותן, זה לא חלק מהנושאים שדנים בהם. וזו שאלה באמת עקרונית לגבי תפקיד האקדמיה.

אנחנו בבית הספר בחרנו שלא לשהות במגדל השן, אלא לטפל בנושאים שקשורים למדיניות ציבורית ודיפלומטיה בינלאומית ברמה של מעורבות. לא במובן זה שאנחנו עוסקים בפוליטיקה, אלא מעלים סוגיות לסדר היום הציבורי ובאמת נותנים להן תהודה. אני באמת רוצה להודות לכל האורחים הנפלאים שהגיעו לכאן היום לעשות את הדבר הזה, ולהודות שוב לכל אלה שתרמו.

כעת ארצה להזמין אתכם לתערוכת הצילומים "חולות לבנים" של הצלם אוריאל סיני. אנחנו שמחים מאוד לפתוח את התערוכה, אותה אצר אלדד רפאלי. בתערוכה שתוצג כאן בבית התפוצות עוד מספר שבועות מוצגות תמונות שצולמו במחנות הפליטים על גבול סודן וצ'אד מוקדם יותר השנה. כולכם מוזמנים. תודה.

פרופ' שיין

פאנל הדוברים

גב' מסינג'ר

פאנל הדוברים

הרב לאו

עוה"ד בן דור ומר אוני

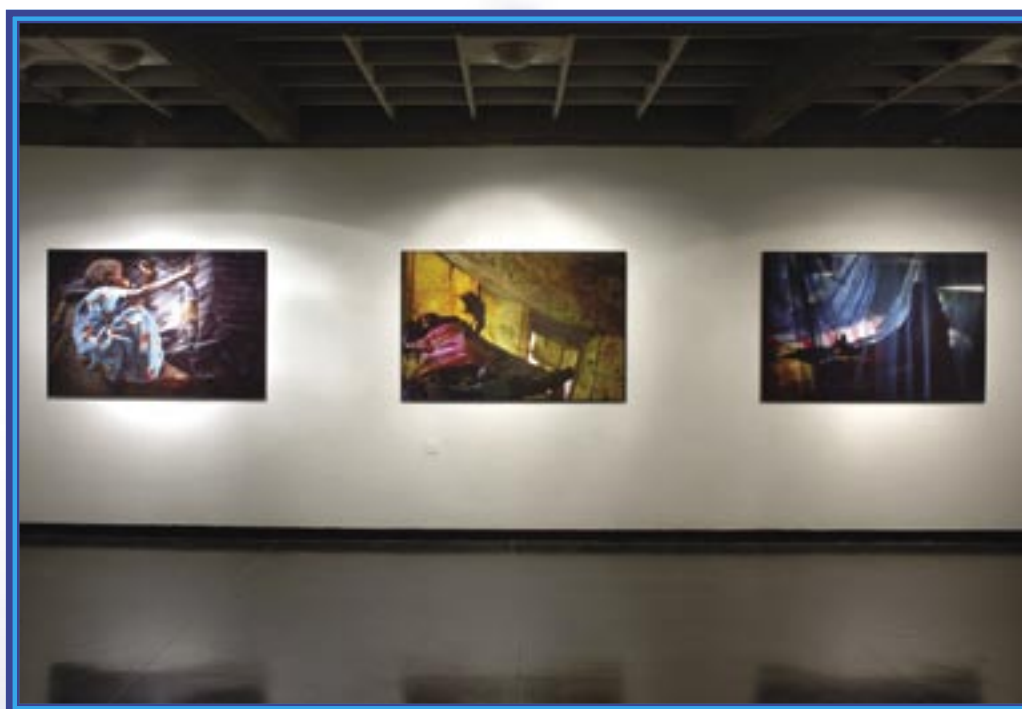
גב' הלפרין, גב' מורקאטה ועה"ד גרינגרס

אוריאל סיני (צלם התערוכה "חולות לבנים") ואלדד רפאלי (אוצר התערוכה)

מתוך תערוכת הצילומים

מתוך תערוכת הצילומים

